

מאורות השבת

שע"י המכון התורני המאיר ירושלים

ואתחנן (שבת נחמו) - תשפ"ב | גליון כג | עורך ראשי: הרב נעם יעקובי שליט"א

מכון התורני "המאיר" (ירושלים יפו 208 קומה 3) מציע שירותי הקלדה, הגה"ה, עריכה, עימוד ועיצוב ברמה מקצועית - לספרי קודש, חוברות, עלונים. לפרטים: 0504108058 (בין 9:00 ל-18:00) yoelf@asiatec.co.il

אופן צורת התפילה הראויה לאדם כשמבקש צרכיו

א. פ

וכן בפרשת פנחס בתפילתו להקב"ה שבינו ירשו את גדולתו שזה גם בקשה פרטית, וכן בתפילתו על מרים שזה גם לא בקשה על כלל ישראל אלא רק על היחיד, רק באלו המקומות בלבד נזקק משה רבינו להתפלל לפני ה' על עצם האפשרות שיוכל להתפלל ושתקובל תפילתו. (ויתכן להוסיף יותר, שבתפילתו על מרים אכן נענה ומרים נרפאה, אבל בפרשת פנחס ובפרשתנו שהתפילה נגעה אך ורק למשה עצמו, או שבניו ירשוהו או שיכנס לארץ, באלו המקומות הוא לא נענה לכאורה כלל, או על כל פנים לא זכה לקבל את עיקר מבוקשו). וראיתי ב"שפת אמת" שמביא את דברי ה"קדושת לוי" ומוסיף עליהם, שלכן אמר לו הקב"ה "אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", כלומר שהקב"ה כביכול לא נתן לו רשות להתפלל מה שבאמת מנע ממה רבינו להתפלל מאחר ולא קיבל רשות לכך. ומוסיף ה"שפת אמת", שמכל מקום הועילה תפילתו של משה רבינו לענין שיזכה על כל פנים לראות את כל ארץ ישראל מה שבלתי אפשרי שיקרה בלי עזרתו וסיועו של הקב"ה לראות מנקודה אחת את כל הארץ, כך שמכל מקום תפילתו לא היתה ריקם. ויש ללמוד מפסוק זה כמה יש לאדם להתפלל מעומק ליבו לא רק את הצורך אותו הוא מבקש בתפלתו, אלא אפילו שיזכה שיוכל בכלל להתפלל כראוי כעומד לפני מלך ומתחנן שהמלך בכלל יסכים לקבל אותו ולשמוע את מבוקשו.

הפרשה מתחילה בפסוק "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר". וכבר עמדו המפרשים מהו 'לאמר'. ורש"י פירש: לאמר - זה אחד משלשה מקומות שאמר משה לפני המקום איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה שאלתי אם לאו. (שלשה המקומות הם כדלהלן, אחד זה בענין ובפסוק שלנו. השני זה בפרשת פנחס "וידבר משה אל ה' לאמר, יפקוד ה' וגו' איש על העדה". ובתפלה זו ביקש מהקב"ה שירשו בניו את גדולתו. והשלישי זה בפרשת בהעלותך בתפלת משה על מרים אחותו, "ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה"). וב"קדושת לוי" כתב: תיבת לאמר הוא מיותר, והנראה דהפירוש הוא, "ואתחנן אל ה' בעת ההיא", פירוש שהיה מתחנן תחילה כדי שיוכל להתפלל אחר כך לאמר. פירוש הדבר, שהיה צריך לאמר (כלומר להתפלל) מיד, אלא שקודם לא היה יכול לאמר כי היה בוש מלפניו יתברך, והיה צריך להתפלל על עצם זה שיוכל להתפלל. ויתכן שהסיבה לכך שרק בתפילה שלפנינו נצרך להתפלל שיוכל להתפלל מה שלא מצינו בכל תפילותיו של משה בכל התורה, משום שעד עכשיו ביקש על כלל ישראל ולא היתה זו בקשה פרטית שלו על עצמו, ובכל מה שנוגע לעם ישראל כולו התפלל בכל אופן גם בלי תפילה על עצם התפילה כי סוף סוף יש גם את זכות הרבים, אבל כאן,

ולא נתן ה' לכם לב לדעת - תפילה ללא חשבון

אדמות. והנה עומד הוא כבר ביזמו האחרון, בזיקנה מופלגת כפי שנקצב לו, מאה ועשרים שנה מיום ליום, וטוען כלפי בני ישראל. וכי מה היה עליהם לעשות ולא עשו. אלא תוכחתו הגדולה של משה רבינו כלפי ישראל היתה: **היא עליכם להתנהג כלפי כפי שאני התנהגתי כלפיכם, כאשר בלי שום חשבון ביקשתי מאת השי"ת לבל יאונה לכם כל רע.**

וכך דרשו חז"ל: "שני דברים חזר הקב"ה אחד על ישראל ואחד על משה, אחד על ישראל שנאמר "הרף ממני ואשמידם" ואחד על משה בשעה שביקש משה ליכנס לארץ ישראל אמר לו הקב"ה "לא תעבור את הירדן הזה". ומשה ביקש מן הקב"ה לבטל את שתיהן. אמר לפניו רבש"י ע'סלח נא לעון העם הזה...

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה (דברים ג, כה)

"ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועיניים לראות" - "כיון שנטה משה למות ולא ביקשו עליו רחמים שייכנס לארץ, כינס אותם והתחיל מוכיחם. אמר להם: אחד פדה ששים ריבוא בעגל וששים ריבוא לא היו יכולים לפדות אדם אחד. הרי 'ולא נתן ה' לכם לב לדעת'. אמר להם: אי אתם זוכרים כל מה שהנהגתי אתכם במדבר" (דברים

פ. י).

הבה ונתבונן, לכאורה מה רצה משה רבינו ע"ה מבני ישראל ומה טען כלפיהם. הלא הכל ידעו שתפילתו הנוראה כמנין "ואתחנן" לא התקבלה, וגם בפסוק המופיע בפרשת "בראשית" - "והיו ימיו מאה ועשרים שנה" מרומזות שנותיו של משה רבינו עלי

ואם כך נהגתי כלפיכם, בלי שום חשבון, גם אתם הייתם יכולים לפדות אותי, לזעוק אל השם, ולהתחנן ולבקש רחמים בלי שום חשבון! ללא חשבונות! אם הייתם עושים כן, היה באפשרותכם להפוך את הגלגל, לשנות את רוע הגזירה. "אי אתם זכורים כל מה שהנהגתי אתכם במדבר", מדוע לא ביקשתם עלי רחמים.

(רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון זצוק"ל)

מתן תורה שממשיך לעולם

אמרו רבותינו (תגיגה ג, ב) שדברי חכמים נמשלו לנטיעה, מה נטיעה פרה ורבה, כך דברי תורה פרים ורבים. עוד אמרו (שם) אין בית מדרש בלא חידוש. וזה רמוז בדברי הכתוב (משלי ג) "עץ חיים היא למחזיקים בה". שכמו שהעץ מניב בכל שנה עלים. פירות, ענפים, שורשים חדשים, כך התורה מצמיחה תדיר חידושים.

וכמו שאנו עדים, כל ספר תורני שנהגו ללמוד בו רבים, צומח על גבי הכיתוב (הטקסט) שלו פירושים ועל הפירושים פירושי פירושים. על החומש - התרגום. ועל התרגום - פירושים שונים. וכן רש"י, ועל הרש"י פירושים רבים שהמפורסם ביניהם הוא "שפתי חכמים" שהוא לקט של הרבה מפרשי רש"י.

וכפי הנראה, שזה אחד הטעמים לקישוט של בתי הכנסת והבתים הפרטיים בפרחים וענפי אילנות בחג השבועות. ללמדנו. שהתורה ממשיכה לצמוח בכל דור. וזו היא הנתינה לדורות, אלא שהכל צומח ממה שמה רבנו קיבל בסיני. וכאמור (ירושלמי פאה פ"ב): כל מה שתלמיד ותיק עשוי להורות לפני רבו. כבר נמסר למשה בסיני. ועל כח החידוש נאמר ולא פסק!

כיון שבא ליכנס לארץ ישראל התחיל אומר 'אעברה נא'... אמר לו הקב"ה למשה, אתה רוצה לאחוז את החבל בשני ראשין, אם 'אעברה נא' אתה מבקש לקיים - בטל 'סלח נא' ואם 'סלח נא' אתה מבקש לקיים - בטל 'אעברה נא'. אמר ריב"ל, כיון ששמע משה רבינו כך, אמר לפניו רבש"ע ימות משה ומאה כיוצא בו ולא תנוק צפורנו של אחד מכם" (דברים רבה שם).

"את הדברים האלה דיבר ה' אל כל קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף" (דברים ה, יט).

המילים "ולא יסף" כפשוטן - לא הוסיף להראות באותו פומבי. אך התרגום אונקלוס תרגם "ולא פסק".

המילים "ולא יסף", הן בעלי משמעות כפולה, וזאת משום, שמצד אחד אכן מתן התורה בגלוי פסק, וזה, כדי שלא יוכל שום אדם לטעון, כאילו ח"ו הקב"ה שינה חלילה דברים בתורה, כמו שטענו נוצרים ומוסלמים. והתשובה לדבריהם כמו שכתב הרמב"ם באגרת תימן, מעמד הר סיני שהיה חד פעמי מכחיש זאת, כי אילו היה כדבריהם, היה צריך להעשות זאת בפומבי כדרך שניתנה התורה. אפילו יהושע בן נון שביקש מהקב"ה שיחזיר לו את ההלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה נתקל בסירובו של הקב"ה "משה עבדי מת", רק הוא ראוי היה לקבל תורה. כך נשאר נצחית התורה לדורות.

אך במקביל, יש מתן תורה בלתי פוסק, כי חידושי התורה מתגלים בכל דור ודור, ואנו מבקשים "ותן חלקנו בתורתך", היינו חלק התורה שצריך להתגלות בדורנו. כבר

אורחות יושר כחה של תפלה

תפלה, אם אינה עושה כלה עושה חציה כו'. ואמרו (כורשלי פ"ב דר"ה ה"ה) גבי רב כהנא שהאריך בתפלה משום שהיה מבית עלי וכתוב "אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה" אבל מתכפר הוא בתפלה, וזכה עבור זה לאריכות ימים מופלגת, עין שם. [ובספרים הקדושים מבאר דכל תקון העולמות העליונים ובנינים הוא רק על ידי התפלה, ועל ידי כל תיבה מהתפלה וסדרם מתקן תקונים נוראים ואין קץ למתן שכרו].

וכחה של תפלה כבר אמרו חז"ל (תנחומא ואתחנן ד') אין הקב"ה פוסל תפלת כל בריה. ואמרו (מכילתא דרשב"י משפטים כ"ב) לא יאמר אדם איני כדאי להתפלל על בית המקדש ועל ישראל, תלמוד לומר: "שמע אשמע צעקתו". ואמרו (נדה ע') מה יעשה אדם ויחכם יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו. ואמרו גבי לאה (כ"ד פ"ע) קשה היא התפלה שבטלה את הגזירה, ולא עוד אלא שקרמתה לאחותה. ואמרו (דב"ד פ"ח) רצונך לידע כחה של

דרושה הכנה

הנה בלשון הכתוב "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", לכאורה די היה לומר 'ה' אלקינו ה' אחד' שזהו עיקר יחוד ה' וקבלת עול מלכותו, ומה לנו להקדים 'שמע ישראל'.

אמנם הכוונה בזה, שבשביל להכיר ב'ה' אלקינו ה' אחד' מוכרחה להיות מקודם ההכנה של 'שמע ישראל', להיות מוכן לשמוע, להאזין, להבין ולקבל את האמת, ולידע שאנחנו 'ישראל', מצאצאי אברהם יצחק ויעקב המושרשים באמונה ומוכשרים לקבל את האמונה [ובפרט 'ישראל' - יעקב אבינו, שמדתו מדת האמת, כמו שכתוב (מ"ה ז, ט) "תתן אמת ליעקב"].

זכרון לצדיקים

השבוע: ט"ו באב (תשכ"ב) יום פטירתו של המגיד הירושלמי רבי בן ציון ידלר זצוק"ל

איש לשמוע את הדרשה ואת ההתעוררות.

רבי בן ציון אינו זקוק לקהל שומעים, אף לא לבמה. הופך הוא ארגז ירקות על גבו, עולה עליו, דופק ב"סטנדר" ומיד הדרשה קולחת מפיו, שעה, שעתיים. אין מרגישים בו עייפות. הצרידות איננה שלטת בקולו. "וכי מדבר אני בפני אנשים - הוא אומר - מדבר אני בפני מלך מלכי המלכים, ובפני אין עייפות ואין תשישות".

מעולם אין הוא מתכונן לדרשה. הוא תמיד מעודכן, מוכן. הפסוקים והמדרשים מצויים תמיד בפיו, והוא חורזם ומשלבם אחד במשנהו, מעשה אמן. יתכן והוא כבר אמר אותם מאה ואחד פעם, אך הוא חוזר עליהם באותה התלהבות, באותה התרגשות כאילו אמרם בפעם הראשון, "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים".

בעצם אין זו דרשה, ובודאי שלא נאום לפי

המושגים המקובלים, זוהי "התעוררות". הוא מדבר תמיד לענין ולמעשה. מזדמן הוא למושבה כלשהיא, הוא מדבר על החובה לקיים את המצוות התלויות בארץ ולשמור מעל כל משמר על קדושת הארץ שממנה גלינו בעונותינו. הוא משבח ומרומם את ה"קולוניסטים" המקיימים בעצמם את מצוות ישוב הארץ, שהיא לדעת רבים מן הראשונים, מצוות עשה מדאורייתא. אך הם מוכרחים לסגל לעצמם קצת "אידישקייט". בלי זה, אין כל הישוב שווה כלום.

מזדמן הוא למקום שגילו בו פרצות בחומת השבת, והרי הוא חוצב להבות אש על קדושת יום השביעי ועל העוון החמור שבחילול השבת. הוא מלא על גדותיו מדרשים ומאמרי חז"ל על כל נושא שעליו הוא מדבר, הוא שולט בהם שלטון בלי מצרים, כאדם המושיט ידו לתוך גל ובוחר לעצמו את הנראה בעיניו. והרי הוא אנציקלופדיה מהלכת של "עין יעקב"

ומדרשים, של דברי קדמונים ואגדות חז"ל.

בא הוא לסעודת ז' אדר של החברה קדישא, והרי הוא משמיע משא מושך את הלב ומרומם את הנפש על משה רבינו, רעיא מהימנא, מקשרו עם תפקידם של אנשי החברה ועם חובתם לשמור על המנהגים והמסורת המקובלת. בא הוא לבית הכנסת בליל יום הכפורים, והרי הוא עולה על הבמה, ומוכיח את אלה שבאו לבית הכנסת בנעלי עור, והרי זה אחד מחמשת העינויים! ואין הוא זז מן הבמה עד

ביום ח' כסליו תרל"ב נולד רבי בן ציון לאביו רבי יצחק זאב, שקרא לו בן ציון, משום שהוא היה הבן הראשון שנולד לו בירושלים, ורצה שהשם בן ציון יהיה שגור על פיו תמיד.

בנעוריו למד בישיבת "עץ חיים" והתאבק בעפר רגלי תלמידי חכמים וזקני ירושלים, כדי ללמוד ממעשיהם וללכת בדרכיהם. בהיותו צעיר כבן שלשים הטילו עליו רבני ירושלים לכהן כמ"מ (מגיד מושרים) דמתא לדאוג להפרשת תרומות ומעשרות ולפקח על העירובין. עובדא זו מעידה על האימון הרב שרחשו לו ומאז לא זזה ידו מתוך ידם. הוא יצא למושבות החדשות והנהיג בהם הפרשת תרומות ומעשרות, תקן בהם מקוואות והושיב מלמדים ללמד תורה את בני האכרים. בענינים אלה קיים קשרים הדוקים עם רבי נפתלי הירץ, רבה של יפו שהיה מעורה בבעיות הישוב החדש.

בשנת תרע"ג השתתף במשלחת גדולי ירושלים שיצאה לערי ומושבות הארץ, לעמוד על בעיותיהם בשטח שמירת הדת, לחזקם ולעוררם, ובעיקר ליצור קשרים איתנים בין הישוב הישן והחדש.

ר' בן ציון נולד בירושלים חונך וגודל בה. תשעים שנות חייו הם תשעים שנות ירושלים, הם פרק מתולדותיה. וכאשר נפטם רבי בן ציון לבית עולמו ביום ט"ז אב תשכ"ב, נעקר חלק מנופה של העיר. נסתם הגולל על חתיכת ירושלים.

הפקונן פירושלים

שיש צנום וכפוף-גו שמאור עיניו ניטל ממנו ולחיו הנפולות מעידות על סבל רב, חוצה את הרחוב במהירות ובבטחון, כשהוא נשען על כתפיו של אחד מנכדיו או ניניו הקטנים המוביל אותו בידו. ההליכה קשה לו ביותר, רגליו שנפגעו פעמים מספר בתאונות דרכים נשמעות לו בכבדות, ובכל זאת עושה הוא דרכו במהירות, כאילו נושא הוא את רגליו ולא רגליו נושאות אותו. תנועותיו הנמרצות והזריזות עומדות בסתירה לזקנותו המופלגת, שתשעים שנות חיים מעיקות עליה.

בעברו ברחוב מפנים לו המבוגרים את הדרך ביראת כבוד, ואילו הילדים ילדי המושבות, שאינם רגילים בדמויות מעין אלה, מפטירים זה לזה בלחישת ובדרך ארץ: זהו הנביא, הנביא הזקן מירושלים.

לאן ממחר ר' בן ציון בשעת בין ערביים זו, שעה שכל אחד נח מעמל היום? לפני הצהרים הגיע ר' בן ציון למושבה, את

ארוחתו סעד על שולחנו של אחד מזקני המקום. מתוך תרמילו הוציא פרוסת לחם ולפתן שהביא אתו, כי מעודו לא טעם משל אחרים פרט לכוס מים רתוחים, מיד אחרי זה כתב בעצמו מודעות מספר, כי בשעה פלונית ופלונית "ידרוש ר' בן ציון ידלר בבית הכנסת בדברי התעוררות". הוא לא הדפיס כי אם כתבן בכתב ידו, כי חבל לבזבז כסף, הוא בעצמו הדביקן או ביקש את הנכד הקטן שידביקן. והנה הוא ממחר לבית הכנסת, בו התכנסו כבר כמה עשרות

לא פעם ראינוהו ממהר לשוק הפירות והירקות להפריש מהן מעשרות ולהכשירן למכירה. הוא היה החלוץ של מצוה זו. בטרם הוסדרו פעולות אלו על ידי מוסדות רשמיים. הוא עשה לבדו עבודה הנעשית היום על ידי עשרות עובדים. הוא לבדו, במתק לשונו, בנועם דבריו, השפיע על הירקנים ועל בעלי החנויות שיסכימו להפריש.

מיום עמדו על דעתו היה ר' בן ציון "דמות" בירושלים. תשעים שנות חייו ארוגות - שזורות בתולדות חייה של ירושלים ושל ארץ ישראל כולה.

כבר לפני ששים - שבעים שנה אנו מוצאים אותו ממלא תפקידים שונים ושליחויות מטעם גאוני ארץ ישראל. הוא יוצא לפי הוראתם למושבות החדשות, מעודד ומברכם שיזכו לעמוד ולהתגבר על כל המכשולים והקשיים בקיום מצות ישוב ארץ ישראל, ויחד עם זה עוסק בצרכי שמים. כאן בונה מקוה, שם עוזר להקמת בית כנסת, כאן מקבץ ילדים כדי להקים "תלמוד תורה", ושם מטפל במינוי רב ומורה הוראה, ואין קץ לדברים שבקדושה שהוא מכנים ומתקן לא במעט קשיים, פורקי עול דאז ראו בו כח מסוכן.

נקיון כפיו ויושר לבו, טוהרו האישי וכנות מעשיו היו צנינים בעיניהם הם נלחמו בו. בעתונות של תר"ץ-תר"ס משמש ר' בן ציון מטרה לחיצי התנפלויות יריבו. הם מתקיפים אותו בשצף קצף, ומתוך דברי הנאצה שלהם אתה למד על גודל נפשו שלו, על פעולותיו המבורכות, ואם ר' בן ציון לא פרסם ולא סיפר אז מה שעשה, כי הכל נעשה בצניעות ובהסתר כדרכם של בני ישראל הרי התקפותיהם של מתנגדיו ויריביו מספרות לנו על כל אלה, מהם אנו למדים על אשר עשה ופעל.

ואם כי עמד לא פעם בקשרי מלחמה אתם - כי עם כל טוב לבו היה איש מלחמה עשוי ללא רתיעה כאשר מצא צורך בכך - הרי ריחם גם עליהם ואהב אותם בלב. את המלחמה עשה כחובה, כמצווה, אך האהבה והרחמים היו טבועים בדמו, היו שורש נשמתו.

כי היה ר' בן ציון מלא אהבה, אהבה לישראל ולארץ ישראל. הוא לא לחם מתוך שנאה. הוא לחם מתוך אהבה ואף את דברי תוכחתו הקשים והמרים ביותר אמר תוך אהבה. וכשהיה יורד ר' בן ציון בליל תשעה באב לכותל המערבי כשאלפי איש מלווים אותו, היה שופך נחלי דמעות. כאשר היה קם בבוקר אחרי אמירת הקינות כל הלילה, היה המקום בו ישב, רטוב דמעות, אותן שפך על חורבן המקדש, על גלות השכינה וצרות ישראל. ("ספר מגדולי

ירושלים" - הרב יעקב גליס)

דבריהם הם זכרונם - העגיד הירושלמי רבי בן ציון ידלר זצוק"ל

התמיכות מהולנד וגרמניה רכש קרקע רחבת ידיים בקירבת שער שכם, כדי לבנות עליה את בית חולים "שערי צדק". סח המגיד הירושלמי הנודע, הצדיק רבי בן ציון ידלר זצ"ל, בספרו "בטוב ירושלים": באו ראשי הכולל לבשר על הרכישה המשך בסוף עמ' 6

שכל אלה מסירים את נעליהם והנה הוא מרעיף עליהם ברכות עד אין קץ, שיזכו להחתם בספר חיים טובים יחד עם כל ישראל, והוא נראה כילד מאושר שסיפקו לו את כל משאלותיו.

נושאים לדרשה

נושאים אינם חסרים. הנה ענין הצניעות, שכל כך רבו בו הפרצות בשנים האחרונות, והרי זה מיסודות האופי של בנות ישראל שהן צנועות וכיצד ירדנו פלאים? הוא מוכיח בשער, הוא מייסר, הוא משתפך בנהמת לבו. אין הוא נוזף, אין הוא מקלל ומטיל מרה. הוא רק בוכה ומתחנן. הוא מקונן על הירידה. על בנות ישראל היקרות שאיבדו מדה טובה זו ונתפסו למלבושי שחף מוכתבים על ידי האופנה המתחדשת יום יום. והוא אינו זז מעל הבמה, עד שכל הנוכחים קוראים אתו יחד "השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם" מול ארון הקודש הפתוח לרווחה, כאילו מעיד הוא עליהם את ספרי התורה שהם שבו בתשובה, וכלום ישנו מישהוא מבין הנוכחים, שלב אבן לו ואין הוא מהרהר בתשובה, או שאין הוא מוחה באין רואים דמעה נסתרה שנקוותה בזווית העין?

בעיירה היהודית שבדור האחרון לא היתה תופעת ה"דרשן" תופעה נדירה. איזה בית כנסת לא העמיד את הבמה שלו, לרשות דרשן או מגיד נודד מעיר לעיר? אך מאז התהלך המוות על פני העיירה היהודית העתיקה בפולין ובליסא, מאז נשמו דרכי אירופה היהודית, הפך הדרשן להיות דמות נדירה. ר' בן ציון היה אחד השרידים... משמת ר' בן ציון בטלה הדרשנות.

אך לא רק דרשן ומגיד היה ר' בן ציון, אם כי את התואר "מ"מ דמתא" נשא באהבה ובחיבה, מאז הוכתר בתואר זה על ידי גאוני ירושלים בדור שעבר, עד יומו האחרון.

לא פעם מצאנוהו רץ וממהר לדבר מצוה, כי כל כולו, כל ימיו ולילותיו מאז עמד על דעתו, היו מוקדשים לצדקה וחסד, לעשות מצוות ומעשים טובים בכל הדרכים והנסיבות, ואם תרצה לומר היתה גם הדרשנות שלו אחד מקווי האופי של עסקן לשם מצוה, פעולה להביא התעוררות לתשובה. להחזיר יהודים תועים בתשובה הרי זו מצוה ככל המצוות.

יש וראינו אותו רץ לתקן חוט של עירוב שנקפד, כדי שלא יכשלו ח"י יהודים בטלטול בשבת. לא פעם חזר בליל שבת לביתו בחצות הלילה. התברר כי העירוב התקלקל לפתע ולא הספיקו לתקנו עד שקדש עליהם היום, והוא הלך וסבב על כל בתי הכנסת בעיר, להכריז שהעירוב מקולקל ואין לטלטל עד שיתוקן. רק אחרי שגמר להכריז על כך בכל בתי הכנסת שבעיר, חזר לביתו לקדש על היין.

ובעדינות בזה הלשון: 'סבא! חבל על הדיבורים שלך! דיבוריך ייכנסו לאנשים מאוזן אחת ויצאו מהאוזן השניה! חבל על כוחותיך וזמנך שתאבד כאן! אולי תנסה את מזלך בישוב אחר, שם אולי תהיה השפעה לדבריך? כאן - וודאי לא המקום לדיבורים מעין אלו!' זקני השיב לאותו בחור על אתר בחינה ובחכמה: 'בחור יקר! ניחמתני בני, עד עכשיו הסתפקתי האם יש מישהו שבכלל ירצה להאזין לדברי, ועכשיו אתה מנחם אותי שאכן יאזינו לדברי, ולפחות יכנסו דברי לאוזנם אלא שאח"כ זה יצאו להם מהאוזן השניה, ואם כן אני ממש מרוצה, אשר לפחות לרגע קט זה ייכנס לאוזנם, והיה שווה לי להיטלטל בדרכים עד הנה, בשביל אותו רגע קט שיאזינו לדברי...'

"זקני, בחכמתו, ענה להם שאכן אין הוא רוצה להטריחם בדרשותיו הארוכות בדברי חז"ל וכדומה, אך הוא רוצה להגיד להם בדקות ספורות כמה מילים פשוטות. בני הקיבוץ אכן הסכימו לכך, ואז החל זקני לדרוש בקצרה על המושג הנעלה של 'יהודי', שהוא בן המלך לה, ועליהם לדעת, כי אינם ככל האומות חלילה, אלא הם מיוחדים בכך שהנם יהודים, ומובדלים משאר אומות העולם.

זה מחייב אתכם לשמור על הייחודיות שלכם בתור יהודים, קרא סבא בחום, 'לכן אני מבקש מכם, התנהגו כיהודים, ושמרו על שמכם המיוחד המתנוסס עליכם לתפארה, כשהוא מסיים את דבריו בהתרגשות ובקול חנוק מדמעות, ואומר להם באידיש 'זייט אידן!' (תהיי

יהודים), ובכך סיים את דבריו הקצרים לבני הקיבוץ. הסיפור לא נשלם, ולאחר תקופה של מספר שנים, הגיע אותו בחור שאמר בשעתו לזקני 'סבא חבל על דבריך' לירושלים, והחל לברר היכן גר הדרשן הירושלמי הזקן, שמסתובב ברחבי הארץ ומוסר דרשות לציבור? הבחור הגיע לבית זקני, הזכיר לו, כי לפני מספר שנים הוא היה בקיבוץ שלהם, ואמר להם בכאב לב שעליהם לשמור עצמם כיהודים. 'הדברים עשו עלי רושם גדול', סיפר הבחור, 'ועד עכשיו לא נרגעתי מדיבורים אלו שיצאו מעומק הלב, ולכן נפשי בשאלתי מה זה מחייב אותי מעתה?' זקני הסביר לו בארוכה את יסודי הדת והיהדות, וביקש ממנו שקודם כל יתחיל להניח תפילין מידי בוקר, ועוד מספר דברים ביהדות, וכך נהפך אותו בחור לבעל תשובה ויר"ש גמור, ואף הקים ברבות הימים בית נאמן בישראל, וכל זה הודות לדיבורים הקצרים שזקני נשא אז בקיבוץ שלהם...

סיפור נוסף ומעניין אנו שומעים מנכדו הי"ו: זקני היה נוהג לדרוש דרשת התעוררות מידי יום רביעי, לפני תפילת מנחה ב'שטיבלעך' של 'ישועות יעקב' בשכונת

כתרים רבים התעטרו באישיותו הגדולה והרב-גונית של אותו צדיק וקדוש, המגיד הירושלמי רבי בן ציון ידלר זצ"ל, אך ללא ספק, מה שייחד אותו יותר מכל, הוא היותו מכהן בתפקיד הרשמי של 'מגיד מישרים' דמתא, אשר הוכתר לכך על ידי כל גדולי ירושלים, בראשותו של מרן הגר"ש סלנט זצ"ל, רבה של ירושלים, שראו בו את האדם הנכון, אשר יוכל לעורר את הציבור ולעמוד בפרץ כנגד פורצי גדר, שיצאו אז בגלוי לקעקע את חומת הדת והאמונה. בגין דרשותיו ושיחותיו הזועקות ומעוררות, שנשא מעומק לבו הטהור, זכה ונשתמר צביונה התורני של ירושלים עיה"ק.

בדרשותיו המעוררות בכל רחבי ארה"ק, זכה בחייו להחזיר מאות אנשים לכור מחצבתם, לחיק אביהם שבשמים. ר' בן ציון מעולם לא הסתגר בביתו ובעירו, אלא היה יוצא בנדודים ובמסירות נפש, למסעי תוכחה ותשובה על פני כל הארץ, בערים ובמושבות, מיהודה ועד הגליל ועמק יזרעאל, והרבה הישגים וזכויות באותן ערים ייזקפו לזכותו, כשבדרשותיו היה מחולל מהפיכה אמיתית, במיוחד בחינוך בני הנוער לתורה ולמצוות. רבים מבני ירושלים וארה"ק, עדיין זוכרים את דמותו האהובה והרחימאית, הדמות שנראית כשל מוכיח קדמון מימי הנביאים, מקונן מתקופת החורבן, או מבשר בעידן עקבות המשיח, ואשר התוכחה בשבט פיו הפכה גם היא מגזיר חובלים למקל נועם.

נכדו הרה"ח ר' יהודה גולדברג הי"ו, שזכה להסתופף בצלו בימי ילדותו מספר תחילה על עובדה מעניינת שטרם פורסמה עד כה, כיצד התקבל זקנו כ'מגיד מישרים', וכך הווה: 'כפי הידוע מינהו מרן הגר"ש סלנט זצ"ל רבה של ירושלים כ'מגיד מישרים' דמתא. היה זה לאחר שהגר"ש סלנט כיבדו לדרוש בשבת 'זכור' שנת תרס"ב, בביהכ"ס הגדול, אשר בחורבת ר' יהודה החסיד. הגר"ש התפעל ביותר מדרשתו, ועוד באותו שבוע החליט הגר"ש להכתירו בתואר ה'מגיד מישרים'."

מספר הנכד: באחד ממסעותיו הרבים לעורר את עם ה' לתשובה, הזדמן זקני רבי בן ציון ידלר זצ"ל לאחד מקיבוצי 'השומר הצעיר', הידועים בהתרחקותם המוחלטת מחיי תורה ומצוות רח"ל. בני הקיבוץ התפלאו על פשר בואו של ישיש חרדי, הלבוש בלבוש הירושלמי המקורי, ומה רצונו מהם? זקני שראה את פליאתם של אנשי הקיבוץ, החל להסביר להם שהוא רוצה לדרוש להם בענייני אמונה בהשי"ת, וחשיבותם של בני קל חי... בני הקיבוץ לא הבינו מה הוא רוצה מהם, ואף לגלגו לו על כך, אך כך היתה דרכו של זקני - שלא היה נרתע בכל מצב שהוא משום בן אדם בעולם! "היה שם אף בחור צעיר, שאמר לזקני בתמימות

הישראלית בכל מצב שהוא' וכו', הבחור, שכאמור ירד מהדרך היהודית, החל לשמוע בשקיקה את דברי החיזוק האלו, וחש כאילו זקני מדבר אליו ואל מצבו האישי בו הוא שרוי. דיבורים טהורים אלו הרעיפו עליו טללי תחיה והתעוררות, בנפשו ובמצבו הרוחני בו שרוי. בתום הדרשה ניגש אותו בחור לזקני ואמר לו: 'דע לך, כי דיבורים אלו ששמעתי מכם עתה, חלחלו לליבי עמוק עמוק, וגרמו לי לזעזוע רוחני, בשמעתי כי בכל מצב שהוא יכול האדם לתפוס את עצמו וכו'. ועל כן החלטתי על אתר לשוב לדרך היהודית בשמירת התורה והמצוות'. הבחור ביקש הדרכה מזקני, ואף התקרב לזקני ביותר והחל לשמשו ולסעדו.

קשר מיוחד היה לזקני עם מרן החזו"א זצ"ל. פעם הגיע זקני לבקר אצל החזו"א, וכשנכנס לחזו"א קם לפניו החזו"א מלוא קומתו בהכריזו: 'הנני קם לכבודם של שליחם הנאמן של גדולי ירושלים', כך שמעתי מאחד הנכדים שהתלווה אליו. זקני העריץ ביותר את החזו"א, וסיפר לי ר' משה וולס שטרם בר המצוה נסע ביחד עם זקני להתברך אצל החזו"א. החזו"א בירכו בחום, אך זקני אמר לו שההכנה הכי טובה לבר מצוה, שיתבונן בקריאת שמע וכן בתפילתו של החזו"א, לדעת היאך יהודי צריך להתפלל לה' בכוונה ובדבקות. זקני אף נשאר ללון מספר ימים בב"ב, בכדי להיות במחיצתו של החזו"א ולהתבונן מקרוב אחר תפילתו.

גם עם גיסו הסטייפלר זצ"ל, היו לזקני קשרי ידידות מיוחדים, כשזקני היה מגיע לשבות בב"ב בשבתות בכדי לדרוש ברבים, היה מתאכסן באופן קבוע בביתו של הסטייפלר אשר כבדו מאוד. הגר"ח קנייבסקי זצ"ל סיפר, כי הוא זוכר באחת השבתות שזקני אכל בביתם סעודה שלישית, ואצלם בבית לא היה נהוג לאכול בשר בסעודה סעודה שלישית, אז החל זקני בויכוח תורני עם הסטייפלר, ואף הראה לו את דברי הרמב"ם, בדבר החובה לאכול בשר בסעודה סעודה שלישית. ואכן מאותה שבת החל הסטייפלר לאכול בשר בסעודה סעודה שלישית ".... (מתוך מאמר ב'המבשר תורני').

החולים "שערי צדק" ... ("אמונה שלמה")

*

וכה אמר המגיד הירושלמי רבי בן ציון ידלר בדרשתו הראשונה בבית הכנסת חורבת רבי יהודה החסיד, שבת זכור שנת תרס"ב, כאשר התקבל למגיד בירושלים. היה זה לפני יותר ממאה שנה: חכמינו זכרונם לברכה אומרים במסכת אבות פ"ד 'רבי מאיר אומר אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו', והדברים הם פלא, וכי מנהג העולם להכניס מעדנים בכלי מאוס, הרי בדרך כלל, אם בתוך הקנקן יש דברים טובים גם הקנקן עצמו הוא נקי ומצוחצח.

התירוץ הוא, שרבי מאיר מוסיף והולך על דברי המשנה המשך בעמ' 9

'מאה שערים'. תושבי האזור היו יודעים על כך, והיו מגיעים בהמוניהם להאזין לדבריו החוצבים. זכורני כי באחת הפעמים, ביום רביעי, שרר חום ושרב כבד ביותר, אשר כמעט לא היה אחד שיצא לרחוב, אם לא למקרה דחוף ביותר. זקני החליט לצאת ולדרוש על אף השרב הכבד.

זקנתי ע"ה הפצירה בו לבל יצא מביתו למסור את הדרשה, ומה גם שללא כל ספק איש מבין המשתתפים לא יגיע לדרשה בחום הכבד הזה, כך שאין לו מה לצאת מביתו. יש לציין שבאותם זמנים שלפני שישים שנה עדיין לא היה מושג של 'מאווררים' לימים חמים, אך זקני ענה לה שעל 'דרשה קבועה' אין מוותרים בשום אופן, יהיה אשר יהיה! [וזאת לדעת, כי זקני לא היה אדם בריא כלל. פעם הגיע אחד הרופאים לזקני, ויצא מהתפעלות: איך אדם כה חולה מתפקד וחי בכלל? ואף התבטא כי לדעתו הוא 'אימל מאנטש' - 'איש אלוקים', כי בגדרי הרפואה אין לו כל הסבר לתפקודו היומי...].

כמובן שזקני החליט לא לוותר על דרשתו, ולבש את המגבעת. כך הלך במסירות נפש ל'ישועות יעקב' בחום הכבד, ובשעה שש החל לדרוש בבימה של הביהכ"נ, כשאף בן אדם לא נכח בביהכ"נ, אך הוא דרש כהרגלו תמיד, בלי להפנות מבטו אם מאן דהוא הגיע או לא. והנה למרבה הפלא, עבר מחוץ לביהכ"נ בחור שירד מדרכו ל"ע, והנה הוא שומע דרשה חוצבת להבות אש. הבחור שהסתקרן מי הוא הדרשן הביט דרך החלון, והנה הוא רואה רב זקן הדורש בהתעוררות רבה, כשאף אחד אינו נמצא בביהכ"נ... הבחור חשב לעצמו: מה קורה לדרשן? האם הוא עיוור? או שמא יצא מדעתו כשהוא דורש עבור כסאות ריקים? הבחור נעמד משתומם אל מול המחזה המעניין, תוך כדי עמידתו בחלון, הוא שמע וקלט דיבורים מזקני הזועק מנהמת לבו, ש'יהודי נשאר בכל מצב שהוא יהודי, ואפילו אם הוא שרוי בזמנים קשים, שאין לו שייכות עם תורה ומצוות, והיצה"ר מתגבר עליו, תמיד עליו לדעת 'כי לא ידח ממנו נידח' ויש תקוה לנפש

המשך מסוף עמ' 4

למנהיג העדה, "השרף מבריסק" זצ"ל. האיר פניו ובירכם בחידוד:

"יהיה רצון שלא תשרה שכינה במעשה ידיכם"....

נרעשו: הן בהקמת המשכן בירך משה רבינו את ישראל באומרו: "יהיה רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם", וכאן שלא תשרה?! הסביר: "ודאי! שהרי אמרו חכמים, שהשכינה שורה למראשותיו של החולה, והריני מברככם שלא יהיו בעדתינו חולים, וממילא לא תשרה שם השכינה"....

נחה דעתם, ושמחו בברכה.

וגם זאת מכיון שיצאה לשון זו מפי הצדיק התבטל המקח. ורכשו מגרש אחר, ליד "מחנה יהודה", ועליו בנו את בית

ענין ט"ו באב

מספר התודעה

ביום ט"ו באב חזרה השמחה לישראל ואז בא הדיבור למשה. שדבר ה' עם משה פה אל פה מתוך פיוס וריצויו עם כל ישראל עמו:

הותרו השבטים והותר שבט בנימין:

זה היה מעשה אחרי 'פילגש בגבעה' בזמן השופטים. קודם לכן היו בישראל שני איסורים של חיתון זה בזה:

אחד - שמימות משה רבינו: בת יורשת נחלה לא יכלה להנשא אלא לבן שבטה בלבד כדי שלא תעבור נחלה ממטה למטה.

ואיסור נוסף - בימי פלגש בגבעה, שאז נשבעו ישראל במצפה לאמר (שופטים כא): **אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן בָּתּוֹ לְבַנְיָמִן לְאִשָּׁה:**

שני איסורי חיתון אלה, אף שנעשו כתורה וכמצוה, היו קשים על ישראל שיהו איסורים להתחתן אלה באלה, וביותר היו קשים על בנות ישראל; שאין איסורים אלה נופלים אלא על הבנות, לכן היתה להם שמחה גדולה ביום שהותרו לבוא זה בזה:

וכיצד בטלו האיסורים? לאחר שהחכמים דרשו את המקראות והוכיחו שאיסור נישואי בת יורשת נחלה, למטה אחר, אינו שׂיך אלא כל זמן שדור נוחלי הארץ קיים, וכיון שבשעת הכיבוש ירש כל מטה את נחלתו ולא נסבה נחלה ממטה למטה - אחרי כן כבר מותר להעביר נחלה על ידי בת יורשת, ככתוב (במדבר שם): **זֶה הַדְּבָר - ודרשו חכמים: דבר זה לא יהא נהוג אלא בדור זה.**

וכן הוכיחו שהשבועה שנשבעו **אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן בָּתּוֹ לְבַנְיָמִן לְאִשָּׁה**, אף היא לא היתה אלא על דור הנשבעים בלבד, שכך דרשו: **"מִמֶּנּוּ"** - ולא מבנינו, ואז הורו חכמי הדור להתיר השבטים לבוא זה בזה. היינו, שאפילו בת יורשת נחלה, מותר לה להנשא לבן שבט אחר אף על פי שנחלתה תעבור לשבט בעלה ולא תשוב לעולם לשבטה. וכן התיירו לנשים בנות שאר השבטים להנשא לאנשים משבט בנימין:

ושני התרים אלה בפעם אחת נתנו. במעשה אחד וביום אחד, הוא חמשה עשר באב. ככתוב בסוף ספר שופטים:

וַיֹּאמְרוּ, הֲנֵה חַג ה' בְּשָׁלוֹ מִיָּמִים מִיָּמָה וְגו'. וַיִּצְוּ אֶת בְּנֵי בְנֵימִן לֵאמֹר: לָכוּ וְאַרְבַּתֶּם בְּכַרְמֵי. וְרֵאִיתֶם, וְהֵנָּה אִם יֵצְאוּ בָנוֹת שִׁילוֹ לְחֹל בְּמַחְלוֹת - וַיִּצְאֲתֶם מִן הַכַּרְמִים וַחֲטַפְתֶּם לָכֶם אִישׁ אִשְׁתּוֹ מִבָּנוֹת שִׁילוֹ וְהִלַּכְתֶּם אַרְצָ בְנֵימִן:

ואותו חג ה' שְׁמֵימִים מִיָּמָה - חמשה עשר באב היה, שחגגוהו יום טוב מאז פסקו מתי מדבר.

וכשחגגו ישראל יום חמשה עשר באב גם אחרי כן, כבר נוספו להם עוד שני טעמים של שמחה: יום שהותרו השבטים לבוא זה בזה; ויום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל; מלבד שמחתם ש'מימים ימימה' - שפסקו בו מתי מדבר:

חמשה עשר באב - כיום הכיפורים:

שמחת חמשה עשר באב שהיתה לישראל בדורות

יום חמשה עשר באב, נוהגים בו בזמננו מקצת יום טוב. נוהגים שלא לומר בו תחנון וגם לא במנחה שלפניו, והחתן ביום חופתו אין מתענה בו. ביום זה זכר לכמה דברים ששמחו בהם ישראל בזמנים שונים, ואלה הם:

- יום שָׁלוֹ בו מתי מדבר, וכתוצאה מכך חזר הדיבור באופן ישיר מהקב"ה למשה רבינו:
- יום שהותרו השבטים לבוא זה בזה:
- יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל:
- יום שבטל הושע בן אלה פרודיות (משמרות) שהושיב ירבעם על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל לירושלים:
- יום שפסקו בו מלכרות עצים למערכה:
- יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה:

בשנים קדמוניות עשאוהו ליום זה יום טוב גמור כמו שיתפרש להלן, ועכשיו שבית המקדש חרב ובטלה השמחה מהרבה ימים שנזכרו במגילת תענית, אנו מכניסים את השמחה רק בתורה שאנו עוסקים בה. שכבר נזכר שמיום שחרב בית המקדש, אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, כיון שלא נגע החורבן בתורה, ופְקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מְשֻׁמְחֵי לֵב לאחר החרבן כמו לפני החרבן. לפיכך מוסיפים מיום זה ואילך, עד סוף החורף, וקובעים עתים לתורה גם בלילה, מלבד העתים שקובעים ביום:

ועתה נבאר בקצרה את ששת הסיבות שבגינן הוא יום טוב.

יום שפסקו בו מתי מדבר:

במדרש איכה הלשון: **"יום שבטל בו ה'חפר"**. שכבר נזכר למעלה, שששים רבוא מישראל שעליהם נגזרה הגזרה (במדבר יד) **בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יָתֵמוּ**, מתו מהם חמשה עשר אלף בכל תשעה באב. ט"ו אלף האחרונים אף הם חפרו קבריהם ונכנסו בהם בליל תשעה באב, והקדוש ברוך הוא מחל להם מפני שאחרונים היו, וחיו מן האנשים ההם:

ואולם בתשעה באב שחרית כשקמו על רגליהם, עדין לא ידעו שנבדלו לחיים, וחשבו שמא טעו בחשבון. והיו חוזרים ונכנסים לקבריהם עוד חמשה לילות, כיון שהגיע ט"ו וראו את הירח במלואו אז ידעו שחשבונם מכוון היה, וליל תשעה בחדש כבר עבר, ובטלה הגזרה מעליהם, ועשאוהו ליום ט"ו באב יום טוב:

וכן אמרו חכמים: עד שלא כלו מתי מדבר, לא היה דיבור (מפי הקב"ה) עם משה (אלא בדברים של צורך מעשה בלבד), שנאמר (דברים ב): **וַיְהִי כְאִשֶּׁר תָּמוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמַּלְחָמָה לָמוֹת מִקָּרֵב הָעָם, וּסְמוּךְ לוֹ - וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֵאמֹר:**

ואף על פי שלמעשה הרי עוד בתשעה באב משנה שעברה כבר תמו למות, לא בא הדיבור למשה עד אחרי שנה וששה ימים, שעד אז היו ישראל שרויים בפחד ובעצב, שחשבו שימותו גם באותה שנה, שלא היו יודעים שיִמָּחַל להם; ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה. רק

והיו מחסומים אלה שבדרכים קימים עד סוף ימיה של מלכות ישראל, עד שְׁמֶלֶךְ הוֹשֵׁעַ בֶּן אֱלֹהִים. כיון שְׁמֶלֶךְ הוֹשֵׁעַ, בטל אותם הפרוזדיות ואמר: 'כל הרוצה לעלות לירושלים - יעלה':

ואותו יום שְׁבֹטֵל הפרוזדיות - חמשה עשר באב היה, ושמחו בו ישראל שמחה גדולה:

יום שפסקו בו לזכרות עציים למערכה:

בזמן שעלו עזרא ונחמיה מבבל ובנו את הבית השני ואת המזבח וערכו את מערכתיו, אז מצאו את הארץ שממה. כל עצייה נעקרו על ידי האויבים, והיתה נדבת העציים למערכה נחשבת נדבה גדולה לבית ה', וכל הזוכה במצוה זו הביא עליה קרבן, ו'קרבן העציים' היה נקרא. ואותו קרבן חשוב היה מאד והיה נעשה בעסק גדול ובשמחה גדולה כשמחה אשר עשו בהבאת ביכורים, לפי שאם אין עציים - אין מערכה כלל ונמצא המזבח בטל מעבודתו:

וכן כל האויבים שהתנכלו לבנין הבית ולעבודת המזבח בימים ההם, רצו להשבית את עבודתו על ידי שמנעו את העם מלהביא עציים והיו מושיבים משמרות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט. והמתנדבים קרבן עציים חרפו נפשם לכל סכנה והביאו קרבנם ממרחקים בעתים מזומנות, ונושאים אותם בשירה ובזמרה:

והיום האחרון לכריתת עציים למערכה - יום חמשה עשר באב היה בכל שנה. לפי שאין כשרים על המזבח אלא עציים יבשים שאינם מתולעים, ומיום חמשה עשר ואילך, תשש כחה של חמה ואינה מיבשת העציים הכרותים מהר ונכנסים בהם תולעים ונפסלים לגבי המזבח:

יום חמשה עשר באב - 'שבו זמן קיצה יפה לעציים, שכל עציים הנקצצים בו - אינם עושים מאכולת':

לפיכך אותו יום האחרון מימי הקיץ שהשלימו בו את המצוה, והכינו עציים למערכה עד הקיץ הבא, עשו אותו יום שמחה. והיו קוראים אותו 'יום תבר מגל', היינו: יום שבירת הקרדומות, שאין צורך עוד בקרדומות בשנה זו, כיון שפסקו כבר לזכרות בהם עציים למערכה:

יום חמשה עשר באב, יום זכרון שבח הוא לאנשים מישראל ששמו נפשם בכפם גם בימי הבית השני והערימו על משמרות הערלים, כדי שלא יבטל המזבח מחוסר עציים ולא יבטלו הביכורים מן המקדש:

והאנשים הללו נזכרו לדורות לברכה ולשבח, ועל שם מעשיהם נזכרים. 'בני גונבי עלי' - על שם שגנבו את לב המשמרות עם עלי של מכתשת שבידם. 'בני קוצעי קציעות' - ע"ש הביכורים שהביאו מקציעות תאנים:

ואותם האנשים נקראו גם 'בני סלמאי הנתופתי' - על שם מעשה אחר שעשו להערים על המשמרות, בסולמות שעל כתפיהם, כדי להביא עציים למערכה:

'דרגא תביר':

'ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא' (אין לך דבר שאינו רמז בתורה) אמרו חכמים:

הקדומים, שמחה של סליחה ומחילה היתה להם וטהרה מעוונות, כיום הכיפורים:

ביום הכיפורים נתרצה הקב"ה לישראל מעוון העגל ונתנו להם לוחות שניים לאחר שהראשונים נשברו, ואותו היום נקבע להם ליום סליחה ומחילה לדורות. גם חמשה עשר באב, יום של מחילה היה להם לדור המדבר מעוון המרגלים, כאמור למעלה:

ולפי שימים אלה היו מסוגלים להטהר בהם מעוון, לכך לא חששו הדורות הראשונים וקבעו בשני הימים האלה מחולות לבנות, שיצאו חוץ לעיר והיו מחוללות בכרמים ולא חששו שמא יפרצו בהם גדר הצניעות. כל עצמם של ימים אלה מנוקים מעוונות היו - יהו נכשלים בהם בחטא? לפיכך היה גם חג זה של בנות ישראל שבחמשה עשר באב, נקרא חג ה', ככתוב בסוף ספר שופטים. כלומר, חג שכל מעשי היום ומחולותיו - לשם שמים בלבד ואין בהם שמץ של חטא:

כך אמרו חכמים: 'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן (שיהו כולן נראות שוות) שאולים'. 'בת מלך שואלת מבת כהן גדול, בת כהן גדול - מבת סגן, בת סגן - מבת משוח מלחמה, בת משוח מלחמה - מבת כהן הדיוט, וכל ישראל שואלים זה מזה, שלא לבייש מי שאין לו'.

'ובנות ירושלים (יש גורסים: ישראל) יוצאות וחולות בכרמים (שמחוץ לעיר) ומי שאין לו אשה - נפנה לשם'.

צא ולמד כמה גדולים היו שני ימים טובים אלה בגדר הטהרה והקדושה, שבכל שאר ימים טובים, היו שלוחי בית דין יוצאים למקומות האסיפה ומתקנים שם 'תיקון גדול' להפריד בין אנשים לנשים כדי שלא יבואו לקלות ראש; ובימים טובים אלה, לא היו צריכים לכך, שכל ישראל גדורים היו מאליהם בגדרי טהרה, צניעות וקדושה מפני קדושת הימים:

לפיכך הלשון במשנה: 'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים - שבהן בנות ישראל יוצאות' וכו' ולא היה שם בית מיחוש כלל, ואילו בשאר ימים טובים, חששו מפני גדר הצניעות שמא תפרץ ח"ו ולא היו בנות ישראל יוצאות, אלא פל פְּבוּדָה בַּת מְלָךְ - פְּנִימָה:

ובעוונותינו שחרב בית המקדש ובטלה שמחה של מצוה ונפרצה חומת הטהרה והצניעות, בטלה גם שמחה גדולה וטהורה זו עד שיבנה בית המקדש במהרה בימינו:

יום שבטל הושע בן אלה פרוזדיות:

כשקרע ירבעם בן נבט מלכות ישראל מירושלים, העמיד שני עגלים, אחד בן ואחד בבאר שבע, והיה מביא לשם את ישראל שיעבדו שם עבודה זרה. כיון שהיו רבים בישראל שעניניהם היו נשואות רק לירושלים ולבית המקדש שבירושלים, היה ירבעם מושיב מחסומים ושומרים בכל הדרכים המוליכות לירושלים, שלא יעלו ישראל לירושלים ויעבדו שם לאלקים וישתחוו למלך יהודה אשר בירושלים:

ונתנו הראשונים סימן: מ'שכבי' עד 'קומי' - שכבי, ומ'קומי' עד 'שכבי' - קומי.

כלומר, משבועות שקוראים בו במגילת רות שְׁכָבִי עַד הַבֶּקֶר עַד תִּשְׁעָה בֹּאב שְׁקוּרָאִים בּו קוּמִי רִנִּי בְלִיל - שכבי, שאין צריך להקדים ולקום לתורה לפני היום. אבל מתשעה באב עד שבועות - קומי רוני בלילה, שצריך להתחיל בתורה קודם שיעלה עמוד השחר:

וסמכו חכמים חובה של הוספת הלילה ליום בתלמוד תורה, אל מה שאמרו קודם שביום זה פוסקים מלכרות עצים למערכה. לרמז, שכל העוסק בתורה בלילות החורף לאור הנר - דומה כאילו בית המקדש בנוי בימיו ועצי המזבח דולקים ומאירים לפניו, ולאורם הוא עוסק בתורה. שבזמן שבית המקדש חרב, העולם קיים רק על התורה בלבד והיא גם במקום העבודה שעל המזבח, והרי כתוב במזבח (ויקרא ו): זֹאת תִּזְכֹּר הָעֵלָה הַזֶּה הָעֵלָה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, כָּל הַלֵּילָה עַד הַבֶּקֶר, וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תִּזְכָּר בּוֹ:

סוף שנת הנשיעה:

יום חמשה עשר באב, הוא היום האחרון לנטיעות השנה שקודם ראש השנה, לענין שביעית ולענין ערלה:

תחילה וראשית לימי הדין:

כתוב בספרי מוסר, שיום חמשה עשר באב, הוא תחילה וראש לימי הדין המתחילין מאלול, וראוי לאדם שיתחיל בו בחשבון נפשו על מעשיו מכל השנה:

לפיכך יש גם שנוהגים, שאם כותב אגרת לחברו מיום זה ואילך, הוא מברכו ב'כתיבה וחתמה טובה', כנהוג אצל הכל מראש חדש אלול:

הנוהגים כך מצאו אסמכתא נאה למנהג, בדבר של גימטריא: אותיות של 'חמשה עשר באב' עולות בגימטריא תשע מאות עשרים ושמונה, כגימטריא של 'כתיבה וחתמה טובה'. ועוד אמרו רמז לכך שימי התשובה מתחילים בחמשה עשר באב ונמשכים עד הושענא רבה. שכך אמר להם משה לישראל: אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם כְּלֶכֶם לְפָנַי ה' אֲלֹקֵיכֶם וְגו' - מְחַטְבֵי עֵצִיךָ עַד שְׂאֵב מִימְךָ. מְחַטְבֵי עֵצִיךָ - זה יום ט"ו באב שהוא יום אחרון לכריתת עצים למערכה; עַד שְׂאֵב מִימְךָ - זה יום הושענא רבה שהוא סוף זמן ניסוך המים בחג:

אשה אחת פרצה את גדר הצניעות בעירו של החתם סופר, יצאה לשוק וראשה פרוע. החתם סופר שיגר לה אזהרה שתכסה את ראשה מיד, אך לא קבלה.

הוא שלח לה אזהרה שניה. האשה נשארה בעקשנותה. בפעם השלישית שלח לה בקשה ואזהרה חמורה, שאם לא תחזור בה ממעשיה "בודאי תבוא על עונשה", כאילו לא שמה לב, לא שתה לבה לדברי השליחים.

מיד אח"כ חלתה האשה אנושות. מצבה הרפואי היה חמור מאד עד שהרופאים התייאשו מחייה. היא הבינה בשל מה נפלה למשכב וכיון שהיתה בהכרה, מיהרה לשלוח שליח שיאמר לחתם סופר "אני חוזרת בתשובה שלימה".

החתם סופר הגיב: "היא כבר איחרה את המועד..." ימים ספורים והאשה נפטרה רח"ל. המשך בעמוד 15

והיכן רמוז בתורה דבר זה שעתידים ישראל להעלות אש על המערכה בסולמות מפורקים:

אמר הגר"א שדבר זה מרומז בכתוב (ויקרא ו): וּבֶעֶר עָלֶיךָ הַכֹּהֵן יַעֲצִים בְּבִקְרֹגוֹ. הטעמים שעל התבות עליה הכהן - 'דרגא תביר'. והרי הטעם משלים את הכתוב וכאילו כתוב: 'ובער עליה הכהן מדרגות מפורקות (דרגא = סולם; תביר = שבור, כלומר: מפורק. והרי) - עצים' וגו'.

הרוגי ביתר ונתינתם לקבורה:

אמרו חכמים, שבשעה שהחריב אדרינוס את ביתר, עשה שם הרג רב והתעלל בהרוגים באכזריות שאין דומה לה. מה עשה אדרינוס? כרם גדול היה לו, י"ח מיל על י"ח מיל (כל מיל - שני אלפים אמה), הביאו את ההרוגים והשכיבום בפישוט ידים ורגלים זה על גבי זה, וגדרו בהם את כרמו מכל רוחותיו - שבעים ושנים מיל. וכל כך למה? כדי שיתענג תמיד למראה הגבורים ההרוגים:

לאחר זמן בא מלך אחר והתיר להביא את ההרוגים לקבורה. ונאספו כל ישראל שהיו שם וטפלו במתים והביאום לקבורה. ואותו היום שהובאו הרוגי ביתר לקבורה - חמשה עשר באב היה:

באותה שעה תקנו חכמים ברכת 'הטוב והמטיב' בברכת המזון. 'הטוב' - שלא הסריחו, 'והמטיב' - שנתנו לקבורה:

ואותה ברכה 'הטוב והמטיב', ברכה קבועה היא לתוספת שתית יין משובח. ומה טעם קבועה רק על היין ולא לשאר הנהנין? - גם זה לזכר אותו הנס שהיה אצל כרם היין:

שכשם ששותים את היין על השמחה, כך היין בא על כוס תנחומין, וחייב אדם לברך על כל מידה ומידה שהקדוש ברוך הוא מודד עמו:

'מוסיף - יוסיף':

אמרו חכמים: 'מכאן ואילך (מיום חמשה עשר באב וכל ימות הגשמים והחורף) המוסיף - יוסיף, ושאינו מוסיף - יאסף'. כלומר, מיום זה ואילך חייבים להוסיף מן הלילה על היום בתלמוד תורה, לפי שהימים מתקצרים והלילות מתארכים, ואין קיום לעולם אלא בתלמוד תורה שעוסקין בו הרבה, יום ולילה. לכך, המוסיף תורה מוסיף ימים, ושאינו מוסיף - מתקצרים ימיו ועובר מן העולם בלא עתו:

המשך מעמוד 6

הקודמת בה נאמר "הלומד מן הקטנים דומה לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו". מוסיף התנא רבי מאיר ואומר, דעו לכם, קורה לפעמים שהקטן באמת דומה לקנקן לא נאה, אבל אל תסתכלו בקנקן אלא במה שיש בו, כלומר? אם הוא אומר לכם דברי עצמו אכן דבריו כמו יין מגיתו שאינו שווה כלום, אבל אם חוזר על דברי הזקנים ועל הנאמר בספריהם הרי הוא כיון ישן, כי גם אם הקנקן עדיין אינו נאה ובינתיים אין זקנו יורד עפ"י מידותיו, דעו, כי יש קנקן מלא חדש וישן שאפילו חדש אין בו, הנה, רבותי גם אני חוזר לפניכם דברי הצדיקים והזקנים מהדור שלפנינו.. (חומש המגידים)

*

סיפר הגאון הצדיק רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, מעשה שהיה בימי הגה"ק בעל ה'חתם סופר' זיע"א.

פניני הפרשה

"וְאֶתְחַנֵּן אֵל ה' בְּעֵת הַהוּא לְאֹמֵר" (דברים ג, כג)

להודיעך שהכל שוין בתפילה לפני המקום.

(מדרש רבה בשלח)

עיקר העבודה קודם ביאת המשיח

ועיקר העבודה בעקבתא דמשיחא היא התפילה, כמו שכתב הרב חיים ויטאל בספר "עץ החיים", ובספר "פרי עץ חיים".

(קונטרס אחרון לבעל התניא עמי קסב)

"וְאֶתְחַנֵּן אֵל ה'" (דברים ג, כג).

היה לו לומר 'ואחנן', מהו 'ואתחנן'?

מובא ב"שלמה חדשה": לשון "ואתחנן" פירושה שהוא חנין עצמו, שהוא עצמו נעשה תחינה. וזהו על דרך (תהלים קט, ד) "וְאֲנִי תְּפִלָּה", שכל כך התפלל לה' עד שהוא עצמו נעשה כמו תפילה.

"וְאֶתְחַנֵּן אֵל ה' בְּעֵת הַהוּא לְאֹמֵר" (דברים ג, כג).

המפרשים פירשו בכמה אופנים את טעמה של התיבה "לאמר" בפסוק זה. רש"י פירש שאמר משה לפני הקב"ה איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה שאלתי אם לאו, ו"אור החיים" הקדוש הסביר באופן אחר.

ואפשר להסביר ע"ד מ"ש במסכת ברכות דף ל"ד: אמרו על רבי חנינה בן דוסא שהיה מתפלל על החולים היה אומר זה חי וזה מת, שאלו אותו מהיכן הוא יודע אמר להם אם תפילתי שגורה בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף ע"כ.

ואף כאן אפשר להסביר שלפני שהתחיל משה להתפלל שהקב"ה יכניסו לארץ ישראל, התחנן בעת ההיא "לאמר", שתהא תפילתו אמורה ושגורה ויוכל לומר את משאלתו, ואח"כ התחיל תפילתו: "ה' אלוקים אתה החילות להראות את עבדך". (יד המאיר)

"וְאֶתְחַנֵּן אֵל ה' בְּעֵת הַהוּא לְאֹמֵר" (דברים ג, כג).

עייין מדרש רבה ריש הפרשה, וז"ל: כך משה גוזר על הקב"ה והוא מקיים וכו' ועכשיו מתחנן ומתחבט ליכנס לאר"י ואינו מתקבל, שעתא עברת, בעת היא.

רואים אנו שאפילו גדלות משה רע"ה אבי הנביאים, תלויה בזמן. וכן איתא בדרשת הרמב"ן שסוד הבריאה תלוי בזמנים, ואין זמן אחד דומה לשני. אלול הינו זמן שונה מכל חדשי השנה לענין תשובה. וכן כל המועדים, זמנם מקודש, לא משום שנצטוינו בהם במצוות יתירות, אלא להיפך הואיל והקב"ה קידש את אותם הזמנים לכן נצטוינו בהם במצוות יתירות.

וכן כתב החכם מכל אדם בקהלת "לכל זמן ועת לְכָל תְּפִלָּה" (קהלת ג, א). ומה שאיתא בחז"ל זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד, אין הפירוש שצריכים ללמוד ולהתפלל ואין לוותר מאחד לשני, אלא הפירוש שיש זמן שמצבו מחייב תורה ויש זמן שמצבו מחייב תפלה, ואם יעסוק בתורה בזמן תפלה ובתפלה בזמן תורה לא יצליח.

דרשו חז"ל, שמשה רבינו התפלל תקט"ו תפילות כמנין "ואתחנן".

לעיתים צריך להיות "פגע"

"ויפגע במקום", דרשו חז"ל על תפלה לפני המקום ברוך הוא. "ויפגע" הוא מלשון "פגע", שומה על האדם להרבות בתפילה במפגיע עד אשר יזכה להיענות בתפלתו. ובטרם שנענה משמים אל יפסיק מלהטריד, כביכול את קונו, כמו פגע, שאינו רוצה לשוב וללכת מה' יתברך. (רבי דוד מלעלוב התחזקת בתפילה לה)

במעלות התפלה

וצריך אתה לדעת, כי כוח התפילה גדול, ואפילו לשנות הטבע ולהינצל מן הסכנה ולבטל הנגזר.

(רבינו בחיי פרשת עקב)

רבי לוי אמר כל המאמץ עצמו בתפילה מלמטה אין לו צרים מלמעלה. פירש רש"י, אין צרים יכולים להסטינו מלמעלה.

(מסכת סנהדרין מז)

אל תאמר אני ברווח, מה אני מתפלל, וכשיגיע לך צרה תבוא ותתפלל. אלא עד שלא תבוא לך הצרה, הוי מקדים להתפלל.

(תלמוד ירושלמי תענית פ"ג)

ליחך בעפר

מעשה ככהן אחד שהיה ירא שמים בסתר, וכל מעשיו הטובים שהיה עושה, היה עושה בסתר. והיה

לו עשרה בנים מאשה אחת, ששה זכרים וארבע נקבות. ובכל יום ויום היה מתפלל ומשתטח ומבקש רחמים ומלחך עפר, כדי שלא יבוא אחד מהן לידי עבירה ולידי דבר מכוער. ואמרו: לא יצתה אותה שנה ולא שנית ולא שלישית עד שבא עזרא, והעלה הקדוש ברוך הוא על ידו את ישראל מבבל ואותו כהן עמהם. ולא נכנס הכהן ההוא לעולמו עד שראה כהנים גדולים ופרחי כהונה מבניו ומבני בניו עד חמישים שנה, ואחר כך נכנס אותו הכהן לבית עולמו. ועליו הכתוב אומר (תהלים לו): "בטח בה' ועשה טוב 'וגו' 'והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך" וגו'.

(תנא דבי אליהו רבא פרק יח)

הכל שווין לפניו

בשר ודם - אם בא עני לומר דבר לפניו אינו שומע הימנו, אם בא עשיר לומר דבר לפניו מיד הוא שומע ומקבלו. אבל הקב"ה אינו כן, אלא הכל שוים לפניו, הנשים והעבדים והעניים. תדע לך, שהרי במשה רבן של הנביאים כתוב בו מה שכתוב בעני, במשה כתיב: "תפילה למשה" ובעני כתיב "תפילה לעני",

אסור להם לומר שעושים זאת בשם הקב"ה ולכנות זאת בשם איסור תורה. וזה שאמר הכתוב "לא תסיפו על הדבר", כלומר על התורה לאמר "אשר אנכי מצוה אתכם", זאת רק תאמרו שהוספתם זאת בתורת איסור דרבנן. וכן "לא תגרעו ממנו", באם שנחוץ לגרוע, כמו לבטל תקיעת שופר בשבת, ואף שטוב היה לומר זאת בשם השם למען ישמע העם, וזה לשמור "את מצות השם אלקיכם", בכל זאת אסור לומר "אשר אנכי מצוה אתכם".

(חתן סופר)

"עֵינֵיכֶם הִרְאוּת אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּבַעַל פְּעוֹר בִּי כָּל הַיּוֹם אֲשֶׁר הִלַּךְ אַחֲרַי בְּעַל פְּעוֹר הַשְּׂמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֵיךָ מִקְרָבְךָ" (דברים ה, ג)

יש לדקדק, שהיה לו לומר "עֵינֵיכֶם ראו" בלשון עבר, ולא "הרואות" לשון הווה.

ויתכן לומר, כי אלו שהלכו אחרי בעל פעור והושמדו אפשר לראות ולהרגיש חסרונם יום יום.

(אהבת דוד)

"וְאַתֶּם תִּדְבְּקוּם בָּהּ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים בְּלִבְכֶם הַיּוֹם" (דברים

ה, ד)

פירש רש"י ז"ל בפרשת עקב בפסוק "כי אם וגו' ולדבקה בו", וז"ל אפשר לומר כן? והלא אש אוכלה הוא? אלא הדבק בתלמידים ובחכמים ומעלה אני עליך כאילו נדבקת בו, ע"ש. וזהו "ואתם הדבקים בה", כלומר אע"פ שאתם דבקים בה' אתם גם חיים, קיימתם מצות התדבקות בה' והמשכתם לחיות, וכפירוש רש"י ז"ל.

(אהבת דוד)

"רְאֵה לְמִדְתֵּי אֶתְכֶם חֲקִים וּמְשַׁפְּטִים כַּאֲשֶׁר צִוִּי ה' אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת בֶּן בְּקָרֵב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ" (דברים ה, ח)

קְרִבִים אֵלָיו בָּהּ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו" (דברים ה, י)

נ"ל ע"ד דרוש לבאר גודל האריכות, דהנה ידוע אשר המינים והאפיקורסים שואלין אותנו מה זה שתעבדו אותו ית"ש הלא כתיב בתורתכם (שמות כג, ב) "אחרי רבים להטות" ועובדי ע"ז המה הרוב בעולם, וי"ל שהתורה"ק למדה אותנו כמה תירוצים על זה להכות על קדקדם, א' - רוב לא שייך אלא אם האנשים המרובים המה חכמים וגם המיעוט חכמים, אז אמרי' דצריך לילך בתר רוב, אבל אם הרוב טפשים והמיעוט חכמים אזי לא אמרינן דאזלינן בתר רוב - וז"ש "ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם וכינתכם לעיני העמים ואמרו רק עם חכם ונבון" וכו', וממילא אין הצדק אתם לילך אחרי דעתם כי רק בני"הם החכמים והנבונים הגם שהם המיעוט. ב' - דהנה באמת רוב

דוגמא לדבר רואים אנו אצל הכהן גדול, שאם בעת היותו בקדש הקדושים חשב מחשבה זרה - מיד היה מת, ואילו בזמן החורבן מצינו שנכנס הרשע בקה"ק ושכב שם עם זונה ויצא שלם בלי פגע, וזאת משום שהזמן היה שונה. וכן כל הבריאה כולה תלויה לפי הזמן ויש לו לאדם - זיך צו- צופאסען צום צייט - להתאים עצמו אל הזמן, להיות מוכן להשתמש בו לתועלתו ככל האפשר.

(יד יחזקאל)

"וְאַתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהוּא לְאמֹר" (דברים ג, כג)

יש להבין, מדוע אמר "בעת ההיא", למאי נפקא מינה. ויש לומר לפי מה שאמר בהמשך דבריו, "ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", על כן אמר מראש "ואתחנן ... בעת ההיא" דוקא ולא הוסיף, ששמע בקול ה' אליו ("אהבת דוד").

"אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן הַחֵר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבֵּנִן" (דברים ג, כה)

לכאורה הרי ברור מאליו, שאם יעבור ארצה יראה אותה?

ברם, צריך אדם לבקש תמיד, כי יראה לו השם יתברך, את הטוב שבכל דבר ודבר. לפיכך ביקש משה רבינו: "ואראה את הארץ הטובה", שאראה רק הצד הטוב של ארץ ישראל.

(אמרי חן בשם אהל תורה)

"לֹא תִסְפוּ עַל הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם" (דברים ה, ב)

אחד מן המקצצים הרפורמיים רצה לשכנע את רבי עזריאל הילדסהיימר בנחיצות הגדולה להנהיג קולות ותיקונים במצוות המעשיות, בטענה שעיי"כ ירבו לשמור עליהם.

אמר לו רבי עזריאל: כבר אמרה תורה "ולא תגרעו ממנו לשמור את מצות ה' אלקיכם אשר אנכי מצוה" - גם מחמת הטעם "לשמור את מצוות ה'", אין אנו רשאים, לא להוסיף ולא לגרוע מאומה על התורה הכתובה והמסורה אשר שם משה לפני בני ישראל על פי ה'...

(אוצר חיים)

"לֹא תִסְפוּ עַל הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם" (דברים ה, ב)

"אשר אנכי מצוה אתכם", כפל הלשון, אפשר להבין על פי מה שכתב הרמב"ם בהלכות ממרים פ"ב הלכה ט' שאף שמותר לחכמים לעשות סייגים לתורה

סיני והאמנתם בו כולכם, וא"כ אתם חייבים להמשיך באמונתכם גם בעתיד שהרי לא השתנה דבר. ועוד י"ל "ונשמרתם" על ידי השם כאמור, אבל בתנאי שאתם "פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל", כי אם רוצים שה' ישמור עלינו באותה המדה אנו נשמור על כבודו.

ועוד י"ל "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", כלומר ההגיון נותן לשמור נפשותיכם כי הרי לא ראיתם כל תמונה, ולומר שלי היא, כי אם ראיתם הייתם עושים דמיון תחליף לתמונתי, אבל כשלא ראיתם אין בסיס לדמיון, ודבר זה עצמו עשוי לשמור עליכם וכאמור.

(אהבת דוד)

"פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת פל פסל תבנית זכר או נקבה" (דברים ה, טו).

אחרי ארבעים שנה במדבר, ואחרי כל הנסים הנגלים וקבלת התורה, היה משה צריך עדיין להזהיר את ישראל, על עבודה זרה, שלא ללכת אחרי אלהים אחרים, ומזה נלמד: שאפילו האדם שהגיע לרום המעלות, אל יאמין בעצמו, אלא ימשיך תמיד לעמול בתורה וביראת ה'.

(אמרי חן)

"ופן תשא עיניך השמנמה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונדרחת והשתחית להם ועבדתם אשר חלק ה' אלהיך אתם לכל העמים תחת פל השמים" (דברים י, יט), **"ואתכם לקח ה' ויצא אתכם מבור הפרזל ממצרים להיות לו לעם נחלה ביום הזה"** (שם כ).

הנה לא הוזכר תואר זה ["מכור הברזל"] כלפי מצרים זולתי הכא.

ויש לפרש, שהנה הענין של כור הברזל הוא מקום המצרף את ישראל ברוחניות, וגדר הדבר שראו שאומה של שליטים בכיפה נגפו לבסוף בפני עבדיהם הגמורים, וזו הקדמה לקבלת התורה שאין טבע בעולם כלל לבד מרצון ה'. ולפי זה מובן הכא, דכלפי מה שנאמר מקודם שניתן מקום לאומות לטעות בכוכבים ומזלות כדפירש רש"י, אבל לגבי ישראל אין זה מכשול שהרי עברו את כור הברזל וראו שכוחות הטבע לא חשיבי כלל.

(תשורת חן מהגר"ד קוק שליט"א)

"כי תוליד בנים ובני בנים ונשנתם בארץ והשתתם ועשיתם פסל תמונת פל ועשיתם תרע פניני ה' אלהיך לתבועים" (דברים י, כה).

מה שהודגש פה הולדת בנים ובני בנים, יש לפרש במאי דקיימא לן שעד שני דורות איכא פסול עדות

וקרוב הולכין אחר הרוב, אבל אם הקרוב קורבא דמוכח אזלינן בתר קרוב, וזה"כ כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו, וא"כ היא קורבא דמוכח ואזלינן בתר קרוב. ג' - אם הרוב ודאי טועים אז לא שייך לומר להמיעוט שילכו אחרי הרוב ורק אם יש סברא לכאן ולכאן אז אזלינן בתר רוב כמו שפירש את זה בעל חת"ס זצוק"ל (בתו"מ פ' משפטים) "לא תענה על ריב לנטות אחרי רבים להטות", ואמר הוא ז"ל דרך אם יש לך ספק לנטות לכאן ולכאן אז "אחרי רבים להטות", אבל אם המועט יהיה לך ודאי אין שייך למימר "אחרי רבים להטות", וז"ש "ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדקים ככל התורה הזאת", הכוונה ומי גוי גדול היינו הרוב אשר יהיה להם חוקים ומשפטים צדיקים כלישראל, וא"כ אם בני" מועטים אבל הרוב טועים הם ולא אזלינן בתר רוב כנ"ל. ועוד דרך א' יש לנו להנצל מפח יוקשים, היינו כי כל אחד מישראל שמע מפני הגבורה "אנכי ה' אלקיך", כי כל הנשמות אשר היו ואשר יהיו היו במעמד הר סיני וראו כבודו ית"ש, וא"כ אין שייך לילך אחרי הגוים באשר המה המרובים שהלא בעינינו ראינו שאתנו האמת, וזה שמסיים "השמר לך פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך" וכו', והבן.

(חתן סופר)

"ושמרתם ועשיתם פי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את פל תחקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון תגוי הגדול הזה" (דברים י, יו) **"כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו כה' אלהינו ככל קראנו אליו"** (שם יז).

חז"ל אמרו איזוהי חכמה ובינה שלעני העמים הוי אומר, זה חישוב תקופות ומזלות. ולפי זה צריך ביאור הקשר של אשר לו אלוקים קרובים אליו שמתפרש בפשוטו על קבלת תפילתם של ישראל. ואפשר לפי הידוע בספרים שבכל חודש שולט שם אחר של אחד מי"ב צרופי הויה. וב"בני יששכר" כתוב שצריך לכוון בכל חודש במוסף דידיה לצרוף ששולט באותו חודש, והפליג במעלת הענין. ונמצא מבואר שחישוב התקופות שייך ממש לקבלת תפילתם של ישראל.

(טור יהלם מאת הגר"ד קוק שליט"א)

"ונשמרתם מאד לנפשתיכם פי לא ראיתם פל תמונה ביום דבר ה' אליכם בחרב מתוך האש" (דברים י, טז).

האדם חייב להאמין כי רק ה' ביכלתו לשמור עליו ולא הוא על עצמו. וזהו "ונשמרתם" ולא אמר "ושמרתם" אלא ונשמרתם היינו ע"י ה'. ואלו חסרי האמונה הטוענים כי לא רואים אותו ואיך נאמין גם בעזרתו, הנה לא ראיתם כל תמונה וגו' אז במעמד הר

לבבך ובכל נפשך", אם תתבונן בזה בעין חודרת.

(דעת סופר)

"אַתָּה הָרֵאתָ לְדַעַת פִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מְלַבְדּוֹ" (דברים ה, לה)

כתב הג"ר חיים מוולוז'ין זצ"ל בספרו "נפש החיים" (פרק יב): ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו את כל הדינים והרצונות של אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל שיקבע בלבו הלא ה' הוא האלקים האמיתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם וכל העולמות כולם מלאים רק אחדותו הפשוט ית"ש ויבטל בלבו בטול גמור ולא ישגיח כלל על שום כח ורצון בעולם, וישעבד וידבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ב"ה, על ידי כך יעזור לו השי"ת שממילא יתבטלו מעליו כל הכחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לעשות לו שום דבר כלל.

וגם יוכל לפעול על ידי זה ענינים ונסים נפלאים להפך מכחות הטבע, כיון שמשעבד ומדבק טוהר אמונת לבבו באמת גמור רק לו יתברך לבד.

וזהו שסיפרו רז"ל (חולין ז, ב) על רבי חנינא, שמכשפה אחת רצתה לקחת מהעפר שתחת רגליו כדי לעשות לו באמצעותו כשפים, ואמר לה רבי חנינא, קחי, לא תוכלי, אין עוד מלבדו נאמר, הרי שרבי חנינא לא בטח על זכות קדושת תורתו ומעשיו המרובים, אלא רק באמונה זו שהיתה קבועה בלבו לאמיתה שאין עוד מלבדו ית' שום כח כלל, והדביק עצמו בקדושת מחשבתו לבעל הכחות כולם, אדון היחיד המלא כל עלמין, ושאין שום שליטה ומציאות לכח אחר כלל, לכן היה בטוח שלא ישלטו עליו פעולות הכשפים, וזהו שאמר לה, לא מסתייע מילתך אין עוד מלבדו כתיב. עכדה"ק.

וידוע מהמסופר מפי השרידים הנאמנים יראי ה' על גדולי ישראל קדושי עליון שהיו דבקים תמיד בהשי"ת, שבעת מלחמת העולם כשהיו עוברים ממקום למקום בדרכם לא הסיחו דעתם אפילו לרגע קטן מלחשוב בלבם הטהור כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו, וניצלו בחסדי ה' מכל סכנה, ועברו בדרך בקורת הצוררים, והפלא ופלא שנתנו להם לעבור כאילו לא ראו אותם.

וכך שמענו על גאב"ד בריסק הג"ר יצחק זאב סולובייציק זצ"ל שכאשר היה בדרך בעיצומה של המלחמה הכבדה נעצרה העגלה שבה נסע לבקורת ע"י קצין נאצי ימ"ש, וכשהציץ פנימה אמר "איש קדוש נוסע פה", ונתן לעגלה לעבור ולהמשיך בדרכה וניצול בחסדי השי"ת וכאמור בד"ק של הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל הנ"ל, ואשרי אנוש יעשה זאת להיות דבוק בהשי"ת תמיד.

ומכאן ואילך איתפלג דרא (לכר מדעת רשב"ם). וכן מצינו באבימלך "וְעַתָּה הַשְׁבַּעָה לִי בְּאֱלֹהִים הַנְּה אִם תִּשְׁקַר לִי וְלִנְיָי וְלִנְכֹדֵי כַּחַסְדֵי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גִּרְתָּה בָּהּ" (בראשית כא, כג), שפירש רש"י שעד כאן רחמי האב על הבן, והתם הוי ג"כ שני דורות. ונמצא שהעונש של הדורות הבאים לא כואב לאדם אלא עד שני דורות, ולכן נאמר כאן העונש עד גבול זה.

(תשורת חן מהגר"ד קוק שליט"א)

"וּבְקִשְׁתֶּם מִשֵּׁם אֵת ה' אֱלֹהֵיךָ וּמִצֵּאתָ פִּי תִדְרָשְׁנוּ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ" (דברים ה, כט).

יש להבין, מדוע פתח בלשון רבים "ובקשתם", וממשיך בלשון יחיד "ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך".

ונראה שהפסוק רומז למה שאמרו רז"ל (ר"ה יח, א) שנים שעלו למטה וחולין שוה, וכן שנים שעולים לגרדום ודינם שוה, זה ירד וזה לא ירד, זה ניצול וזה לא ניצול, מפני מה זה ירד מהמטה וזה לא ירד וכו', זה התפלל ונענה וזה התפלל ולא נענה, ומפני מה זה התפלל ונענה וזה לא נענה, זה שהתפלל תפלה שלימה נענה, וזה שלא התפלל תפילה שלימה לא נענה, ופירש רש"י, שנתכון.

זהו שאומר הפסוק "ובקשתם משם את ה' אלקיך", לפעמים המבקשים הם יותר מאחד, "ומצאת", ורק אחד מהם נענה, והטעם, "כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך", מפני שאחד זה התפלל בכל לבו בכוונה שלימה. וליכא מילתא דלא רמיזא באורייתא.

(גן רוח" בשם ספר "סוד אהל מועד")

"וּבְקִשְׁתֶּם מִשֵּׁם אֵת ה' אֱלֹהֵיךָ וּמִצֵּאתָ פִּי תִדְרָשְׁנוּ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ" (דברים ה, כט).

לכאורה לשון "משם" אינו מדויק כי היה לו לומר ובקשתם שם.

ונראה לפרש על פי מה שאמרו רז"ל (יומא טז, ב) הן הן גבורותיה הן הן נפלאותיה, שה אחת בין שבעים זאבים, וגדול הרועה השומרם, וכל שונאיהם אינם יכולים לכלותם, וזה מהנסים והנפלאות שהקב"ה עושה עם עמו האהוב.

זהו שאומר הפסוק (לעיל פסוק כז) "וְהִפִּיץ ה' אֶתְכֶם בְּעַמִּים", שיהיו פזורים בין העמים, גולים וסורים, ובהשקפה ראשונה לא תהיה נראית השגחת הקב"ה עליהם, ורק ע"י התבוננות בעין חודרת יראו את נפלאות הבורא השומרם בין שבעים זאבים וכל כלי יוצר עליהם לא יצלח.

זהו שאומר הפסוק, ובקשתם "משם" את ה' אלקיך, אם משם, מתוקף הגלות וצרותיהו תרצה לראות את השגחתו ית' על ישראל, "ומצאת, כי תדרשנו בכל

ובספר "מאירת עינים" (לרבינו יצחק ב"ר שמואל דמן עכו תלמיד חבר של הרמב"ן זצ"ל) בפרשת עקב (אות י"א, כ"ב) כתב שתהיה זוכר את ה' בכל עת ואהבתך לא תפרד ממחשבותיך וכו' ישים לפני שכלו ומחשבתו אותיות השם המיוחד ית' כאילו הם כתובים לפניו כתב אשורי וכו' וכל זמן שנפש האדם דבוקה בהשם ית' על דרך זה, לא תאונה אליו רעה ולא יבא טעות לעולם בשום ענין מעניניו, בין הרוחניים בין הגשמיים, ולא יפול תחת המקרים כי בעודו דבוק בהשי"ת הוא למעלה מכל המקרים ומושל בהם. עכדה"ק.

ובספר "נתיב מצותיך" (שביל היחוד ג אות א) מספר שמרן הבעש"ט הקדוש זי"ע נסע פעם עם תלמידו במקום שםם שלא היה בו מים, והתלמיד צמא למים והיה בסכנה, ואמר לבעש"ט שהוא צמא, ולא ענהו מאומה, וכשהרגיש התלמיד שאי אפשר לו עוד לסבול ושהוא בסכנה אמר עוד פעם להבעש"ט שהוא צמא מאד ושהוא בסכנה, ואז שאלו הבעש"ט, האם אתה מאמין שבשעה שהקב"ה ברא את העולם ראה את הצרה שאתה נמצא בה כעת והכין לך מים, וחשב התלמיד בדברי קדשו וענה אני מאמין באמת, אז אמר לו הבעש"ט המתן מעט, ונסעו עוד וראו גוי נושא שני כלים עם מים על כתפיו, וכשהגיע הגוי לידם נתנו לו פרוטה ונתן להם לשתות מים, ושאל הבעש"ט את הגוי, למה אתה נושא מים פה במדבר השמם, ויען הגוי שהשר יצא מדעתו ושלחו להביא מים ממעין רחוק מאד, איני יודע למה, ויאמר הבעש"ט לתלמידו, ראה נא את ההשגחה של השי"ת שעשה שהשר יצא מדעתו כדי שיהיה לך מים, ואת כל זה ראה השי"ת כשברא את העולם.

(מדרכי אברהם - "טוב הפנינים")

"אֵתָהּ הָרְאִיתָ לְדַעַת בִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מְלַבְדוֹ" (דברים ה, טז).

לשון "הראת" קשה לכאורה, ויותר היה לו לומר "לך הראה".

ונראה לפרש, הנה תעודת עם ישראל היא לפרסם שמו של הקב"ה, כמו שאמר הנביא (ישעיה מג, כא) "עם זו יצרת לי תהלתי יספורו", ועוד נאמר (שם מג, ז) "אֵתָם עֲדִי נָאִם ה'", שישאל ע"י התנהגותם הטובה והישרה מפרסמים שמו של הקב"ה, וכמו שנאמר (להלן כח, א) "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עֲלֵיךָ וַיִּרְאוּ מִמֶּךָ" (דברים כח, ז), שבראייה בעלמא יכירו זאת עליך.

וזוהי כוונת הפסוק, "אתה הראת", הקב"ה הראה אותך לדוגמא ולמופת לאומות העולם לדעת "כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו", וממך יראו וכן יעשו.

(דעת 109)

"וַיִּדְעַתְּ הַיּוֹם" (דברים ה, טז).

המתבונן בחיי יום יום, ורואה את השגחת ה' עליו, וכמה נסים נסתרים נעשים עם כל אחד ואחד, אז ישיב אל לבו, כי ה' הוא האלהים, וזה וידעת "היום", בעקבות היום ומאורעותיו, תבוא לידי הכרה שה' הוא האלקים אין עוד.

(שיטורי תורה)

"וַיִּדְעַתְּ הַיּוֹם וַהֲשַׁבְתָּ אֶל לִבְךָ בִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד" (דברים ה, טז).

לכאורה, אם האדם הגיע לידיעה החלטית במחשבתו ובמוחו - באמונה שלימה ובהבנה שכלית נכונה - כי ה' הוא האלקים, מה צריך יותר?

הנה בא הכתוב ומכחיש זה, ואומר: לא, כי אלא אם השיבות ידיעתך אל לבך - מוטב, ואם לאו - העלית חרס בידך! כי אם הלב אינו מרגיש שה' הוא האלקים - לא יועיל לו לאדם במאומה לעמוד כנגד יצרו - אף הידיעה היותר גדולה!

ושמעתי מהג"ר איצל בלאזער ז"ל, שאמר כי כשם שיש ודאי מרחק רב בין מי שאינו יודע כלל כי ה' הוא האלקים - לבין מי שיודע זאת, כן יש מרחק רב ועוד יותר הרבה מאד בין הידיעה בלא הרגשת הלב - לבין הידיעה עם הרגשת הלב!

ואכן זוהי עבודתו של האדם, שנשמתו תעזן ותטהר את חומר גופו ורגשי לבבו - לדעת את השי"ת! וכמ"ש בראש ספר אבן שלמה מהגר"א ז"ל: "עיקר חיות האדם הוא שבירת המדות, ואם לאו - למה לו חיים!", וע"ז צריך בייחוד לבקש עזר מאת השי"ת!

(לב אליהו)

... אמר הכתוב (דברים ה, טז): "וידעת היום והשבות אל לבבך", מהי הידיעה אשר אתה צריך לידע? "כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד", השם יתברך, שהוא בורא כל עולמים - צריך שתדע שהוא האלקים, הוא מנהיג העולם בכלל ובפרט, הוא המשגיח בכל העולמות - בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד מלבדו, ידיעה זאת צריך שתדע היטב!

אבל אחר "וידעת" - כתוב עוד דבר: "והשבות אל לבבך"! כי ידיעה לבד - לא מספיק! השכל יודע, אבל הלב - אינו מרגיש כלל ידיעה זו שבשכלו, כי הם שני דברים נפרדים כשני בני אדם... משל לאחד שיאמר: 'שמעתי שראובן הוא בעל שכל נפלא ומבין גדול - אבל אעפ"כ שמעון חוטא'... מובן כי אין כאן שום קושיא... כי אם היה אומר שראובן חטא - יש מה לתמוה, אבל מה תתמה על שמעון החוטא בעת שהוא אינו המשכיל אלא ראובן? כך הוא הדבר ממש ענין השכל והלב - שהם כשני אנשים נפרדים.

ולכן, אחרי ה"וידעת" - יש עוד עבודה גדולה וקשה היא עד מאד - "והשבות אל לבבך", שידיעת שכלו ירגיש גם לבבו!

היא עד מאד - "והשבות אל לבבך", שידיעת שכלו ירגיש גם לבבו!

וּבְכָל מְאֹדְךָ (דברים ג, ה).

פירוש רש"י: "ובכל מאדך", בכל ממונך. ד"א "ובכל מאדך", בכל מדה ומדה שמודד לך, בין במדה טובה בין להיפך.

ונראה עוד לפרש "ובכל מאדך" על פי מה דאיתא במד"ר בראשית "וְהִנֵּה טוֹב" (בראשית א, לא) זה יצר טוב, "מְאֹד" (שם) זה יצר הרע. וזה הפירוש "ובכל מאדך", בכל התאוות שיצה"ר מפתה אותך תקח את התאוה לעבודת הבורא, וזהו "ובכל מאדך" זה היצר הרע. (יד המאיר)

וְיֹאֲהֲבֶתָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ (דברים ג, ה).

"ה'" - זו מידת הרחמים, "אלהים" - זו מידת הדין. פירוש, בין שיתנהג אתך ברחמים, ובין שיתנהג אתך במידת הדין, תמיד "ואהבת את ה' אלהיך".

(אלשיך)

וּבְקִשְׁרֹתֶם לְאוֹת עַל יַדְּךָ וְהָיוּ לְמִטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ (דברים

ג, ח).

מדוע אין להניח תפילין בשבת?

מדרש פליאה מביא סברא כי תפילין יש להניח אך ורק בשבת, בעוד ההלכה אומרת שאין להניח תפילין בשבתות ובימים טובים.

רבי עקיבא איגר מבאר, כי אין סתירה בין ההלכה לבין המדרש ואכן, תפילין מניחים רק בשבת, כלומר בשב"ת: במקום שיער במקום תפוח. אלו ראשי התיבות המצביעים על המקום המדויק להנחת תפילין של ראש ושל יד. של ראש - במקום שיער, ושל יד - במקום תפוח, בקיבורת הזרוע.

(מובא ב"בן איש חי" שנה א' פ' חיי שרה)

להפתעתם ולהתרגשות כל המלווים ציוה החתם סופר לגלות את פניה. כשגילו את פניה - ירק עליה, פתח את פיו הקדוש וקרא: "חצופה, במעשיך רצית לפרוץ פרץ בחומת קדושת ישראל, ולא עלה בידך".

זכרה נשאר לדראון בלב כל תושבי המקום, ובגינה התקדש שם שמים בחיזוק גדרי הצניעות בעיר.

א. בעניני רוחניות מותר לו לאדם להתעקש. הלא רחל ראתה כי הקב"ה אינו רוצה לתת לה בנים, והיא לא התחשבה בזה, אלא נאבקה בכל כחותיה להשיג את מאווייה.

ב. בעניני רוחניות כשאדם מתאמץ ומתעקש לעלות מעלה כפי מגמותיו, הנה סוף כל סוף ינצח ויצליח. וכאמרם ז"ל (סנהדרין קה, א) 'חוצפא כלפי שמיא מהני'.

והרי כן אמרו חז"ל (מד"ר איכה ב, י"ג): "אם יאמר לך אדם יש חכמה באומות - תאמין", כי חכמה יש לכל אדם, אף באומות העולם ראינו חכמים גדולים - בעלי שכל להפליא, אבל לב חסר! וכאשר אנו רואים כהיום, שכל חכמתם הוא להמציא עוד המצאה איך להרוג כמה אלפי בני אדם בבת אחת, ועוד המצאה איך להחריב עיר שלימה ברגע אחד וכדומה, וכל זה למה? מפני שקונים חכמה ולב אין! יש לך אנשים שהמוח שלהם הוא פילוסוף, והלב - תנין... ואכן, זוהי מעלת עם ישראל, שהשכל והלב מאוחדים אצלם: "וידעת היום והשבות אל לבבך!" (זב אליהו)

וְיֹאֲתַתְּ תְּתוּרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

(דברים ד, טו).

התיבות "שם לפני" לכאורה לא במקומם, והיה לו לומר 'אשר מסר משה לבני ישראל' על דרך הנאמר במסכת אבות 'משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע'.

אלא כידוע התורה עומדת כתריס בפני הפורענות, ומתוך זה אומר "שם משה", קבע מקום התורה "לפני" בני ישראל, שם אותה כעמדה קדמית להגן על בני ישראל מכל אויב, וזהו "לפני".

"וְיֹאֲתַתְּ הַמִּצְוָה הַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּאֲרֵץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ" (דברים ג, א)

אמר 'המצוה' בלשון יחיד להדגיש כי החוקים והמשפטים שנאמרו בתורה יהיו בעיניך כמצוה אחת, שתקיימם באותו הרצון והחיבוב והזהירות, כדברי התנא 'הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה', וכן אמרו 'כל יום יהיו בעיניך כחדשים', שיהיו חביבים בעיניך כמו כל דבר חדש שמשיג האדם. (אהבת דוד)

וְיֹאֲהֲבֶתָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ

המשך מעמוד 9

לשמע הידיעה המסעירה על פטירת האשה, הורה החתם סופר לאנשי ה'חברא קדישא' כי בשעת ההלויה יעבירו את המיטה סמוך לביתו.

נושאי המיטה הגיעו ליד ביתו של החתם סופר והוא יצא לקראתם. רטט של יראת הכבוד חלף בקהל. היו מהנאספים שחשבו לעצמם כי הנה החתם סופר עומד לפייסה, אולם

"וַאֲתַחֲנֵן אֵל ה' בַּעַת הַהִיא לֵאמֹר". (דברים ג, כג)

עקשנות חיובית:

על הפסוק: "ותאמר רחל נפתולי אלהים נפתלתי עם אחותי גם יכולתי ותקרא שמו נפתלי" (בראשית ל, ח) מפרש רש"י, נתעקשתי והפצתי פצירות ונפתולים הרבה למקום וכו' "גם יכלתי" - הסכים על ידי.

ולמדנו מדברי רש"י מכאן שני דברים:

ושעל, אשר המה מפריעים לו - שאדרבה יתקש
ויתחזק בכל כוחותיו, כי סוף כל סוף ודאי יצליח,
ואשרי לו. (דעת תורה)

על האדם לדעת כי כאשר רואה הרבה פעמים כמה
עכובים מן השמים העומדים נגדו בלימודיו וכל עניני
עבודתו בקודש, כמה עקולי ופשוטי על כל שעל

ופשוט דאותם חייבי כריתות שנשמתם נכרתת ונשרפת,
אין הכוונה שעונשם מתחיל רק לאחר פטירתם, אלא
כבר בזמן חיותם בעולם הזה נכרתה נשמתם, שנשמתם
מאבדת את השייכות לקב"ה, והרי הם חיים בעולם הזה
כבהמות בלבד שכל חייהם מסתכם באכילה ושתיה ושינה,
ואי"ז מוגדר כחיים כלל, וכמו שכתוב "ואתם הדבקים
בה' אלוקים חיים כולכם היום" - ומשמע שבלא דבקות
בקב"ה אין האדם 'חי' כלל.

ודברי הרמב"ן הם תשובה נחוצה לאותם מהמון העם
שתמהים על מה שאנו רואים בעינינו שישנם הרבה
רשעים ואפיקורסים שאף שעברו בחייהם על הרבה
איסורי כריתות וכחילול שבת ויום הכיפורים וכיו"ב רח"ל,
מ"מ הם מאריכים ימים בעולם הזה כתשעים שנה ויותר,
והם עומדים ושואלים שהרי אמרו חז"ל שחייבי כריתות
מתים לכל המאוחר כשיגיעו לגיל שישים שנה, והיאך
יתכן הדבר שבמציאות הרבה חייבי כריתות ומחללי שבת
שחיים הרבה יותר משישים שנה. אכן לדברי הרמב"ן אין
מקום כלל לתמיהה זו, שהרי רשעים ואפיקורסים אלו
עוברים רח"ל על הרבה איסורי תורה ועוונותיהם מרובים
מזכויותיהם, ועונש הכרת אצלם חל על נשמתם ולא על
גופם וכמו שביאר הרמב"ן.

ויש לדעת יתרה מזו, שהרשעים שמאריכים ימים אין
זה טובה עבורם כלל, וכמו שביאר רבינו סעדיה גאון
שכל רגע שהרשע ממשיך לחיות בעולם הזה זהו בתורת
"עונש" עבורו, כיון שבכל יום שהוא חי בעולם הזה, הרי
הוא עושה עוד ועוד עבירות רח"ל, ואח"כ יפרעו ממנו
בעונשים קשים על כל פשעיו, ונמצא שהוא חי לרעתו
ולא לטובתו. ואף שפושעים אלו בלאו הכי כבר מלאים
בעבירות, מ"מ על כל עבירה נוספת שהם עושים בימי
חייהם, יתבע מהם הקב"ה בלא לוותר על המעשה הקטן
ביותר, וכמוש"כ הרמב"ם בתשובה שירבעם בן נבט עתיד
ליתן דין וחשבון גם על מה שלא עשה עירוב תבשילין.

(מגן הגר"מ שטרנבוך שליט"א)

"ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים אשר
אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו ובאתם וירשתם את
הארץ אשר ה' אלהי אבותיכם נותן לכם". (דברים ד, א)

הגדרת החיים האמתיים - חיי דבקות בקב"ה

מלשון הפסוק משמע, שבלא תורה ומצוות אין אנחנו
מוגדרים כ"חיים" כלל, וזהו מה שאמר "שמע אל החוקים
וגו' - למען תחיו".

והביאור בזה הוא, שאף שהאדם בפועל חי ונושם בעולם
הזה גם אם אינו מקיים תורה ומצוות, אבל אינו חי אלא
כחיי בהמה שזהו חיות גשמי בלבד, והחיים האמתיים הם
רק על ידי דבקות בהקב"ה, שאז לא רק הגוף הגשמי חי,
אלא גם הנשמה הרוחנית יונקת את מקור חיותה מהקב"ה.

וזהו מה שסיים הפסוק בסוף הענין ואמר (פסוק ד) "ואתם
הדבקים בה' אלוקים חיים כולכם היום", ומשמע מלשון
הפסוק שרק כאשר עם ישראל דבוקים בקב"ה אז הם
נקראים "חיים", אבל אם אין לנשמה שייכות של דבקות
בקב"ה, אין האדם נקרא בגדר חי כלל, ומשום שמקור
חיות הנשמה היא מהקב"ה, ואם אין הנשמה דבקה בקב"ה,
ניתק מקור חיותה.

וכע"ז יש לבאר בדברי הרמב"ן (ס"פ אחרי - ויקרא י"ח כ"ט)
שביאר בארוכה שכל מה שאמרו חז"ל שחייבי כריתות
מתים עד גיל שישים, זהו דווקא במי שזכויותיו מרובה
מעוונותיו - ובאופן כללי הוא עובד את ה' אלא שגברה
תאוותו עליו ונכשל באיסור כרת, שאצלו עונש הכרת
חל על גופו הגשמי - והיינו שימות בעולם הזה עד גיל
שישים, אבל מי שעוונותיו מרובים מזכויותיו, אצלו עונש
הכרת חל על נשמתו ולא על גופו, ואדרבה, אפשר שבגופו
יאריך ימים ויגיע גם לזקנה ושיבה וכמו שכתוב (קהלת ז' ס"ו)
"ויש רשע מאריך ברעתו", אלא שנשמתו נכרתת ונאבדת,
וכמו שאמרו חז"ל (ר"ה י"ז ע"א) "פושעי ישראל בגופן יורדין
לגיהנם ונידונין בה שנים עשר חדש, לאחר שנים עשר
חדש גופן כלה, ונשמתן נשרפת, ורוח מפזרתן תחת כפות
רגלי צדיקים".

"כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו". (דברים ד, ז)

'כל אהן דאת אזיל אלהך עמך'

איתא בירושלמי ברכות (סג ע"ב פ"ק ט הלכה א) על פסוק זה, ז"ל: "אמר רבי תנחומא, מעשה בספינה אחת של עכו"ם שהיתה פורשת מים הגדול והיה בה
תינוק אחד יהודי, עמד עליהם סער גדול בים, ועמד כל אחד ואחד מהם והתחיל נוטל יראתו בידו וקורא, ולא הועיל כלום. כיון שראו שלא הועילו
כלום, אמרו לאותו יהודי: 'בני, קום קרא אל אלהיך, ששמענו שהוא עונה אתכם כשאתם צועקים אליו, והוא גבור!'. מיד עמד התינוק בכל לבו וצעק,
וקיבל ממנו הקב"ה תפלתו, ושתק הים. כיון שירדו ליבשה, ירדו כל אחד ואחד לקנות צרכיו. אמרו לו לאותו התינוק, 'לית את בעי מזבין לך כלום?'.
אמר להון, 'מה אתון בעי מן הון אכסניא עלובה?'. אמרו לו, 'את אכסניא עלובה? אינון אכסניא עלובה! אינון הכא וטעוותרון בבבל, ואינון הכא
וטעוותרון ברומי, ואינון הכא וטעוותרון עמהון ולא מהגון להן כלום, אבל את כל אהן דאת אזיל אלהך עמך!'.
וב'פני משה' מפרש: 'מה אתון בעין' - מן האכסניא העלוב הזה שאינו יודע להיכן ילך. ואמרו לו, וכי אתה אכסניא עלוב? הם הן שיפה לקרוותם
אכסניא עלובה, שיש שהמה כאן וטעות ע"ז שלהם בבבל וכו', אבל אתה יהודי כל מקום שאתה הולך אלך עמך והוא עונה אותך בכל עת". הה"ד

"כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו".